

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

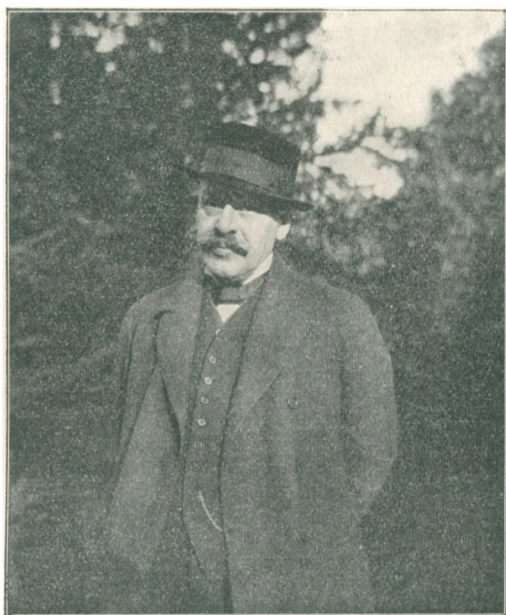
KRISTIAN KONGSTAD

ANDERS UHRSKOV

KRISTIAN KONGSTAD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1930

Mr. Kangstad.

VED MIDSOMMERTID 1929 døde Kunstmaler Kristian Kongstad, 62 Aar gammel. Hans Liv falder i to Halvdele. Født og opvokset i København opholdt han sig i denne By i omtrent tredive Aar. Som bosat Mand levede han i Nordsjælland — længst i Hillerød paa Grænsen mellem By og Land — i et lignende Tidsrum. Paa Vej tilbage mod sin Barndoms By døde han i Holte den 24. Juni 1929.

Kongstads Liv er altsaa omtrent ligelig delt mellem Hovedstaden og Provinsen. Dette skabte en egen Harmoni i hans Sind. Han elskede den gamle Købstad, og hans Sjæl glædede sig over Landets friske Natur. Han havde oplevet begge Dele. Det er denne Kærlighed til det, der er *dansk*, som udgør Undervarmen i al Kongstads Kunst. Han trykte et halvt Hundrede Bøger, som ved deres paa een Gang stærkt personlige Præg og deres samtidig fuldkommen organiske Forbindelse med Fortidens Bogkunst blev en Glæde for alle Bogvenner og en Spore for enhver, der befatter sig med Bogfremstilling, og som higer efter Skønhed og Harmoni. Han tegnede et stort Antal Bogomslag og Bogillustrationer, og hans Ar-

bejde bærer Vidnesbyrd baade om hans Kunnen og hans Villen og bag det altsammen om en blufærdig, men inderlig Kærlighed til Danmarks Land.

Kristian Kongstad er nu Historie. Udsprunget af en Vens Syn fremkommer denne Skildring af den afdøde Kunstners Liv og Virke.

DEN UNGE KUNSTNER

ET VAR IND UNDER JUL i Aaret 1920, at jeg en Dag modtog et Brev, som straks vakte min Undren. Haandskriften, der var mig ubekendt, var kraftig, klar og stilfuld, og Konvolutten indeholdt en mærkelig tyk Genstand som en Terning. Jeg aabnede Brevet og fandt en Zinkætsning med mit Navns Forbogstaver, samt følgende Linjer:

Hillerød, 16.—XII.—1920.

Kære Hr. Uhrskov!

I ledige Stunder sidder jeg undertiden og leger med Bogstaver og deres Sammenstilling. Under en saadan Leg fremkom nedenstaaende Monogram, som jeg har tænkt mig kunde finde Anvendelse hos Dem.

Med venlig Hilsen

Deres

Kr. Kongstad.

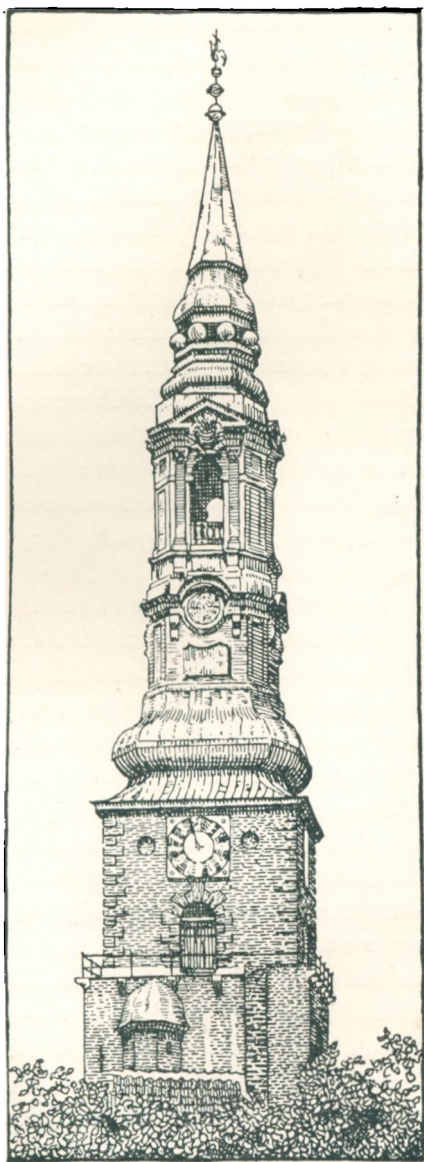
Paa Foden af Brevet var klæbet et Aftryk af Ætsningen. En stille Glæde strømmede gennem mit Sind ved at modtage dette Brev og den smukke lille Gave, hvis Bogstaver stod saa rent og klart. Kongstad og jeg havde dengang kun et ganske svagt personligt Bekendtskab, men naturligvis kendte vi lidt til hinandens Virksomhed. At vi siden skulde faa et omfattende og mangeaarigt Samarbejde, kunde Kongstad paa dette Tidspunkt intet vide om. Initiativet dertil udgik fra mig, og mine Planer be-

gyndte først at tage Form i det følgende Aar. Men saa meget har vi siden haft med hinanden at gøre, at Kongstad har tegnet et mere eller mindre omfattende kunstnerisk Udstyr til ialt tolv af mine Bøger.

I en Aarrække var jeg Redaktør af Frederiksborg Højskoles Elevforenings Aarsskrift og Formand for Frederiksborg Amts historiske Samfunds Skriftudvalg. I Egenskab heraf fik jeg meget Samarbejde med Kongstad, og gennem disse forskellige Skrifter trængte hans Kunst ud i store Kredse.

Gennem dette Samarbejde lærte jeg Kongstad at kende som en Kunstner med en stærk og hed Higen efter det skønne og ægte, og jeg lærte ham at kende som et Menne-ske af samme Aand.

*Johan Kristian Kongstad*¹ er født den 9. April 1867 paa Christianshavn i Mikkell Vibes Gaard paa Hjørnet af Strandgade og St. Annagade. Faderen, der hed *Hans Peter Rasmussen* og stammede fra en Bondeslægt paa Møen, var kommet til København 1858 og var ved Sønnens Fødsel Bryggerknægt, men købte et Par Aar efter Brændevinsbrænderiet i Læderstræde 16—18 af Enkefru M. C. Wejbye. Paa dette Sted boede Kr. Kongstad til Efteraaret 1895. Paa mødrene Side stammede Kongstad fra en fynsk Lærerslægt, idet dog hans Moders Bedstefader var indvandret fra Bergen, hvor Oldefaderen skal have været Billedskærer, Sønnen rejste til Danmark og bosatte sig i Jylland, en Søn af ham blev Lærer i Nr. Lyndelse paa Fyn, hvor han arvede Embedet efter sin Svigerfader. Embedet var iøvrigt i Slægten i over hundrede Aar, idet han blev efterfulgt af en Nevø, der først tog sin Afsked for faa Aar siden. Det var en Datter fra dette Lærershjem, *Didrikke Hahnsine* (efter hendes Moder, der ogsaa var Lærerdatter, og som var født *Hahn*) *Vilhelmine Kongstad*, der ægtede H. P. Rasmussen og blev Kr. Kongstads Moder. Hun døde allerede 1875, da Sønnen var 8 Aar gammel.

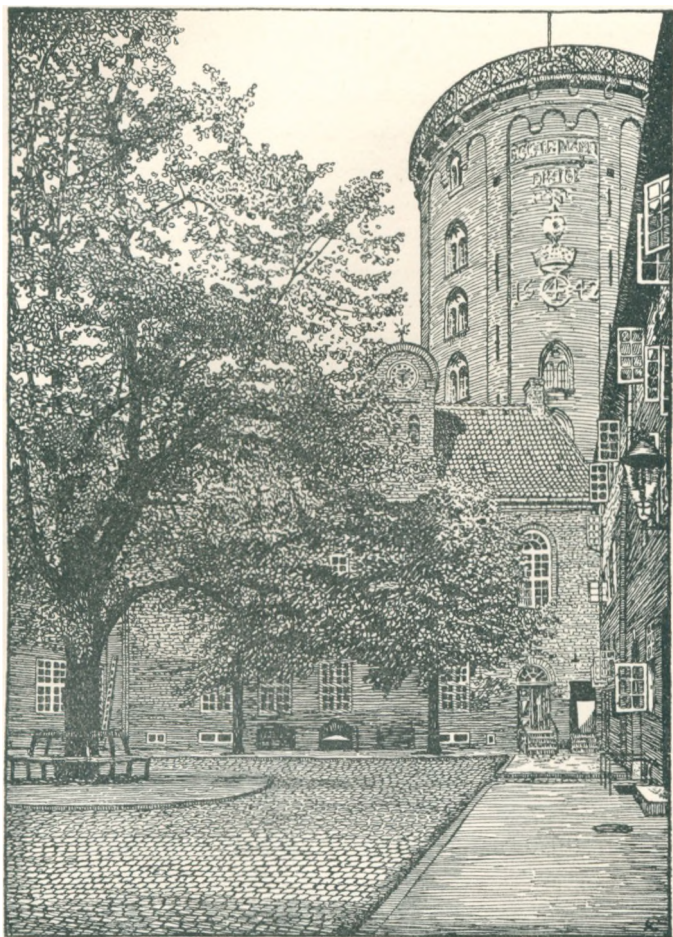

SCT. PETRI KIRKES TAARN

Kristian Kongstad voksede op i et ret velhavende Borgerhjem og kom i Efterslægtsselskabets Skole, der laa i Nærheden, og som dengang var Realskole, men senere blev Latinskole. I Skolen modtog han Undervisning i Tegning, men den virkede ikke inspirerende. Snarere kunde det siges om nogle af Kammeraterne, blandt hvilke var den senere Maler *Peter Hansen*, der fra Faaborg var blevet sendt over til en Onkel i København for at gaa i Skole dær. Allerede som Skoledreng stod det Kongstad klart, at han vilde være Kunstmaler. Denne Plan vakte imidlertid ikke Faderens Begejstring, han mente, at det var nok saa solidt at være Haandværker, og i alle Tilfælde maatte det faglige være i Orden. Det blev da bestemt, at Sønnen efter Konfirmationen skulde i Malerlære. Det var ikke just det Udfald, der smagte ham bedst, men det var iøvrigt i hine Tider ganske almindeligt, at Kunstmalere begyndte deres Løbebane paa denne Maade.

Kongstad gik ud af Skolens næstældste Klasse og kom April 1882 i Lære hos Malermester *Ernst Schmiegelow*, Nørregade 18, hvis Forretning senere gik over til *Møllmann & Co.* Denne Forretning, der sammen med *Bernhard Schrøders* var de største i København, havde op til halvdandet Hundrede Svende og en Snes Lærlinge. Den havde store Arbejder og lededes med megen kunstnerisk Sans. Kongstad var med til at dekorere Loftet i *National* sammen med Landskabsmaler *Aagaard*, der var antaget netop med dette Arbejde for Øje. Iøvrigt var Kongstad i Lære sammen med Maleren *Vilhelm Arnesen*, og blandt Svendene var den senere Dyremaler *Vilh. Fischer*.

Det var et Sted, hvor man kunde lære noget, naar man vilde — man kunde ogsaa undgaa det. Det var ualmindelig dygtige Svende, *Schmiegelow* havde. De danske Malere var i det hele dengang anset overalt. De var øjeblikkelig antaget, hvor de viste sig i Tyskland eller Svejts. Kongstad arbejdede i Tivoli og i Frue Kirke, endvidere i en

REGENSGAARDEN

Varieté, der hed *Ligkisten*, og som laa lige ved Tivoli. Dær skulde altid gøres rent og puds op under Lukningen i Paaskedagene, hvad Lærlingene just ikke var saa stærkt begejstret for. Under Arbejdet dær var Kongstad meget optaget af at betragte nogle Hoveder af Tyrolere o. a., der var malet paa Væggen, og som var Ungdoms-

arbejder af *Carl Bøgh*, Broder til Erik Bøgh. De var ganske fortrinlige.

En ubehagelig Oplevelse havde Kongstad, da han engang som „laant ud“ til en tysk Mester var med til at male Russisk Kirke. Folkene gik oppe under Loftet, hvor der var bælgmørkt, saa de maatte gaa med Stearinlys paa Kasketskyggen for at se. Her kom Kongstad til at træde uden for et Bræt og faldt ned til næste Stilladslag, hvor han smækkede Hovedet ud af et Vindue og knuste nogle slebne Ruder. Han havde faaet et haardt Slag i Nakken og var meget daarlig tilpas. Men al den Trøst, han fik, var den, at Tyskeren skældte ud og lod ham sejle af hjemad.

Om Søndagen travede den unge Mand sammen med et Par ligesindede ud i den grønne Skov — Charlottenlund eller Dyrehaven — for at male Landskaber. Om Vinteren gik han paa Teknisk Skole seks Aftener om Ugen. Det var en streng Omgang, efter at han havde brugt Penselen den lange Dag. „Med Fliden var det kun saa som saa,“ skriver han. „Min Interesse for antike Gibbsornamenter var paa dette Tidspunkt ikke overvældende, og det hændte nu og da, at den sank ned under Nulpunktet, naar jeg havde arbejdet mig træt paa saadan en Sortkridtstegning, uden at det var lykkedes mig at overbevise Læreren om, at den var „færdig“. Vi var ikke saa faa, der led af den samme Syge, og der gik da undertiden 8—14 Dage, hvor vi hver Aften i nogle Timer ombyttede Sortkridtet med det hvide Spillekridt ved Billardet i en Kælder paa Nørregade.“

Kongstad skulde have staaet i Lære i fem Aar, men slap med lidt mindre. Da han gjorde Svendestykke, var det, fortæller han, kun med Møje, at det kneb sig igennem de høje Malermestres Censur. Det var en sat Regel, at Svendestykket skulde males med Limfarve, men Kongstad havde efterhaanden set sig gal paa Limfarven. Om Eftermiddagen — ja hele Dagen, naar de ikke havde andet

SIJÆLLANDSPORTEN I KASTELLET

at bestille — havde Drengene om Vinteren staaet og malet Gibsornamenter med 6 forskellige Slags Limfarve, og det morede ham altsaa ikke i Længden. Han anmodede derfor Oldermænden om at faa Lov til at udføre sit Svendestykke i Olie, hvad der dengang i Modsætning til tidligere

Tider var en Sjældenhed. Tilladelsen blev givet, og Op-
gaven gik ud paa at male et Gibsornament i Olie, aare
et Stykke Træ og marmorere et Stykke Marmor. Kong-
stad klarede lige netop Prøven og blev Svend den 26.
Oktober 1886.

Længselen efter at blive Kunster var ikke blevet min-
dre i hine prosaiske Aar — snarere omvendt. Og allerede
i Efteraaret 1884 havde Kongstad søgt Optagelse paa en
af de frie Malerskoler, som kort forinden med Statsunder-
støttelse var blevet oprettet af Malerne *Krøyer, Tuxen og
Frantz Schwartz*, og han fandt i den sidste en fint forstaa-
ende og udmærket Lærer. Mens Malerne plejede at gaa
fra Teknisk Skole og ind paa Kunstakademiet, ønskede
Kongstad og andre ligesindede ikke at gaa den Vej. Der var
i hine Tider en stærk Opposition mod Akademiet. Unge
Kunstnere afgav ligefrem højtidelige Løfter om aldrig at
sætte deres Ben inden for denne gamle Læreanstalt.

„Det virkede som en Befrielse at slippe bort fra teknisk
Skoles halvt militaristiske Tvang, fra den tunge Luft i de
overfyldte Klasseværelser ud til det høje, lyse Atelier i
Villahaven. Friheden til at udveksle Meninger med Kam-
meraterne æggede Lysten og Fliden.“

Efter nogle Maaneders Forløb trak Schwartz sig til-
bage, og Zahrtmann overtog hans Gerning. Samtidig flyt-
tede Skolen fra Philippavej til Atelieret i Hotel „Phønix“.
Med nogle Afbrydelser besøgte Kongstad denne Skole til
1888. Af de ovenfor omtalte Kammerater kan nævnes
Fynboerne *Peter Hansen, Syberg og Johannes Larsen* samt
Poul Christiansen, Lützhøft, Fridolin Johansen og nuvæ-
rende Direktør *Th. Oppermann*.

„Det er altsaa i første Række disse to, hver paa sin
Maade udmærkede Malere, jeg skylder min Uddannelse,
men ligesaa meget, forekommer det mig, staar jeg i Gæld
til de intelligente og dygtige Kammerater, jeg fandt paa
Skolen. Mange af dem har vundet sig gode Navne i dansk

Kunst, og skønt jeg ikke kan paavise ydre Berøringspunkter med nogen af dem, føler jeg dog, at vi hver for sig og paa sin Maade kæmpede for det samme, og Spiren dertil blev lagt i Skoleaarene af vore Lærere og under indbyrdes Paavirkning.“

„Det vigtigste, jeg lærte af Schwartz,“ sagde Kongstad engang til mig, „det var egentlig det, at man skal udføre ethvert Arbejde — selv det mindste — ikke ud af Selvsikkerhed og Rutine, men med Ydmyghed og Respekt.“

Gennem denne Udtalelse saa jeg et Glimt af Kongstads Sjæl. Jeg tror nok, man kan sige, han følte sig sikker paa sin Livsopgave, men ligesaa vist er det, at han gik til sit Arbejde med Ærbødighed og — ikke sjældent — med Angst og Bæven.

Kongstad malede om Sommeren og gik paa Skole om Vinteren. Han udstillede nogle faa Gange, først — midt i Firserne — nogle Tegninger med Interiører fra Dansk Folkemuseum og senere et Selvportræt. 1888 fik han Ansættelse ved *Efterslægten* som Lærer i Tegning, senere tillige i Skrivning, og den unge Maler blev nu Kollega med sine gamle Lærere, hvad han fandt meget morsomt. Her var han i ca. 8 Aar og underviste 6 Timer daglig (à 66 Øre pr. Time).

Det har vist været ganske sundt for den unge Kunstner at have dette faste Pligtarbejde i disse Aar, hvor Planer kom og gik, og Tanker om hans Fremtidsopgave gærede stærkt i Sindet. Uden Lidelse er Dagene ikke gaaet. Enhver Kunstner ved, hvad det vil sige at kæmpe med sit Stof, og Kongstad, der ikke tog let paa Tingene, vidste det ikke mindst. Det er vel nok sandsynligt, at Oliemaleriet beredte ham Skuffelser. Han søgte i alt Fald andre Veje, og en lykkelig Dag har det været baade for ham personlig og for dansk Bogavl i det hele, da han paa een Gang blev sig sit Livsmaal bevidst — det var *Bogen*. Her

kunde han anvende baade sin store Dygtighed og hele sit varme Kunstnersind.

I Efteraaret 1894 aabnede Kongstad i et lille Lokale paa en 1ste Sal et *Atelier for Bogudstyr*. Naar Bogbinderne havde udført det haandværksmæssige, dekorerede han Bindene, der i Almindelighed var overtrukket med Lærred, Piqué eller andre Stoffer, der egnede sig til Dekoration. Efter endt Undervisning aabnede han Kl. 3 sit Atelier, hvor der stod en lille Prøvesamling af Bøger, hvis Bind og Forsats han havde tegnet og malet. Kongstad besad en stor Selvkritik, og senere saa han da ogsaa tilbage paa disse Ungdomsarbejder som Ting, der ikke just var fuldkomne. De anvendte Materialer var for tarvelige, og Udførelsen manglede Maadehold og Enkelthed. „Der var ærlig talt temmelig mange af disse Bøger, der saa ud, som om de skulde paa Karneval.“

Var Forsøgene famlende, var de i hvert Fald baaret af en varm og oprigtig Søgen, og i denne aldrig trættede Søgen finder vi noget af det værdifuldeste i Kongstads Personlighed.

Selv om Tilstrømningen til Atelieret ikke var stor, og det økonomiske Udbytte svarede dertil, fik dette Forsøg alligevel en stor Betydning for Kunstnerens Udvikling gennem de Opgaver, de faa interesserede stillede ham, og det Bekendtskab, han stiftede med flere Bogvenner. „Blandt de Mennesker, jeg har lært at kende, maa jeg frem for alle nævne Bogtrykkeren *Simon Bernstein*. Denne Mands enestaaende entusiastiske Kærlighed til alt, hvad der vedrører Bøger, maatte absolut virke i høj Grad ansporende paa mig, og jeg skylder Sandheden at sige, at jeg uden ham næppe nogensinde havde givet mig i Kast med den Virksomhed, som jeg nu helt og holdent har viet mine Kræfter,“ skriver Kongstad 1903.

„Det var i Efteraaret 1895, at jeg gjorde mine første Forsøg i Xylografien. Efter Bernsteens Anvisning havde

jeg købte mig lidt Værktøj og nogle Stumper Træ, og det første Træsnit, jeg skar, var et Ex-Libris til en Ungdomsven. Det er klodset og ubehændig gjort, men i een Henseende har de Aftryk, jeg endnu gemmer, nogen Interesse — de er nemlig haandkolorerede og viser altsaa, at det fra første Færd var Farvetræsnittet, jeg vilde ind paa. Men at skære flere samvirkende Plader dristede jeg mig dog ikke til dengang.“

BOGTRYKKER

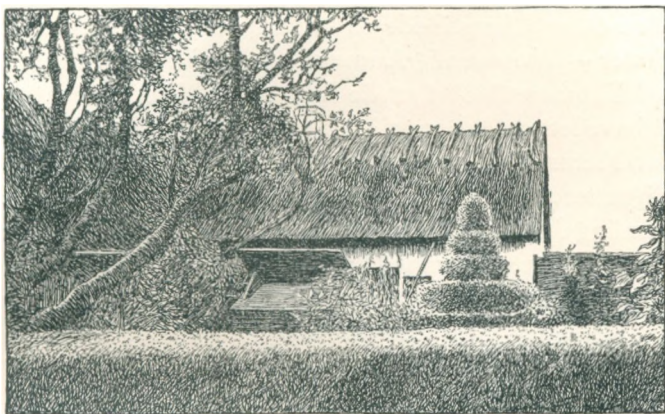

NDRE Planer dukkede imidlertid op. Med Udgangen af 1895 fratraadte Kongstad sin Stilling som Tegne- og Skrivelærer, og i Foraaet 1896 giftede han sig med *Franziska Hinné*, og det nygifte Par rejste til München og bosatte sig dær. Det var vel nok med store Forventninger, Kongstad havde set det højtlovpriste Münchener-Leben i Møde, — han havde paa Rejser besøgt Byen et Par Gange tidligere — men det blev en Skuffelse. At leve dær som bosiddende Mand tilfredsstillede ham ikke. Byen var myldrende fuld af Malere, den ene kunde ikke komme frem for den anden, og desuden følte han Forholdene saa bagvendte — tysk Sprog og Tænkemaade var ham stærkt imod, og et Fjerdingaar efter Ankomsten pakkede Ægteparret deres Møbler ind i et Par Jernbanevogne, og Rejsen gik nu atter ad Danmark til. Det endelige Maal var Frederiksværk. Hertil kom man fra Frederiksborg, som Hillerød dengang blev kaldt, med gammeldags Diligence, og det tog tre stive Timer at naa dertil, men naar man saa rullede ned ad den skovklædte Bakke, og den røde Postillon paa Bukken blæste sit Hornsignal, var det ogsaa en idyllisk lille Købstad, man havde foran sig.

Hvordan fandt Kongstad paa at slaa sig ned i Frederiksværk, der laa langt af Led og afgjort dengang var en Afkrog? Jo, Aarsagen var den, at han som Malerlærling i Sommeren 1884 havde arbejdet i den lige opførte Vin-

derød Kirke. Han havde boet hos Jens Amosen, der havde en Gaard ved Siden af Kirken, og han havde befundet sig saa vel i den lille hyggelige Landsby, at der den Sommer var spiret en Kærlighed til Nordsjælland frem i hans Sind, som aldrig siden visnede.

I Frederiksværk tegnede Kongstad en Del Friser og Vignetter til *De unges Bog til Holger Drachmann* (1896),

KLOKKERENS HUS I VINDERØD

men desuden fortsatte han sine Forsøg i Træskærerkunsten, som Simon Bernstein havde ledet ham ind paa. Det var Forsatsdekorationer, han kastede sig over. Da den første af disse — et Plantemotiv — laa færdigskaa- ret, skulde den jo trykkes. Men i Frederiksværk var der ikke noget Trykkeri. Saa rullede da Kongstad ad Hoved- staden til og købte en gammel Haandpresse, som Bern- steen havde opsøgt til ham i et lille snavset Trykkeri. Pr. Skib ankom den med Spænding imødesete Genstand til Frederiksværk. Kongstad fik den bragt hjem og stillet op, men nu begyndte først de største Vanskeligheder. Han havde aldrig før haft med en Haandpresse at gøre, han kendte kun lidt til den vanskelige Kunst, man kalder Til-

retning, og slet intet til Bogtrykfarvers Sammensætning. Dertil kom, at det japanske Papir, han havde forskrevet fra Berlin, var uens i Massen og derfor vanskeligt at trykke paa.

Efter et frygteligt Spild af Papir var det lille Oplag færdigt, og da det blev modtaget med Velvilje, tog han fat paa et nyt Arbejde, og denne Gang vovede han sig til at trykke med to Farver. Snart forsøgte han sig med flere Farver, og hans *Opus 3* forestillede en ung Pige under blomstrende Træer — af en venlig Anmelder kaldt *Foraaret*.

I Efteraaret 1897 flyttede Kongstad til Fredensborg for at have lettere Adgang til den store Verden. Her fortsatte han Fremstillingen af Forsatser, og han tegnede en Række Vignetter til *C. E. Jensen: Vore Dages Digtere* (1898). En Samling Jule- og Nytaarskort, han udsendte 1901, vakte megen Opmærksomhed, ikke mindst i Tyskland. Fra samme Aar stammer tre Farvetræsnit, Mandsskikkelser, der forestiller Tidstyper fra 1553, 1641 og 1735.

Trykningen af disse Træsnit førte efterhaanden Kongstad ind paa det egentlige Bogtrykkeri. Han havde anskaffet sig et Sæt Versalier til Underskrifter under Billeder o. l. I 1902 bestilte et københavnsk Firma en Kalender i et større Oplag. Kongstad begyndte straks at tegne og skære de 12 Billeder, der skulde anvendes. Hidtil havde han trykt alting paa den gammeldags Haandpresse og fundet den Fremstillingsmaade den fornemste, men nu indsaa han, at det vilde blive uoverkommeligt at trykke det store Oplag paa denne Maade.

Han brød da overtvært og tog ind til København og købte en Digeltrykpresse „Victoria“, og snart stod den opstillet i hans Atelier. Efter at han i nogle Dage havde gaaet og skævet til den nye Maskine, maatte han endelig i Lag med den, idet han havde faaet Bestilling paa et lille Reklamearbejde paa 500 Eksemplarer.

Maskinen gik ved, at Trykkeren traadte den med den

ene Fod, men Kongstad var uøvet i dette Arbejde, og Sveden haglede ned ad ham, længe inden han var færdig med de 500.

Han tænkte med Gru paa Kalenderen. Han havde besluttet at trykke de tolv Blade hver for sig, og da Op-
laget var 2000, blev det 24000 Tryk, og da hvert Billede

DET GAMLE POSTHUS I STRANDGADE, FREDERIKSVÆRK

skulde have to Farver, gav det ialt 48000 Tryk, hvilket Antal Kongstads Fod ikke just tænkte paa med Begejstring. Der maatte anden Drivkraft til. Kongstad spekulerede paa forskelligt og endte med at købe en 2 Hestes Baadmotor, der blev drevet ved Petroleum.

De mange Vanskeligheder, Kongstad mødte ved Trykningen af sine første Ting, æggede ham yderligere — hvor maatte det være morsomt at eje saa megen Skrift, at man kunde sætte en hel Bog, selv illustrere og trykke den! Denne Higen efter helt at præge sin Personlighed ind i Arbejdet brændte i Kongstads Bryst som en Ild, der aldrig slukkedes.

Han besluttede at købe Typemateriel, tænkte paa selv at tegne en Skrift og lade den skære, men de store Udgifter dertil holdt ham dog tilbage. Saa gennemsøgte han alle de europæiske og amerikanske Skriftstøberes Prøvebøger og besluttede sig endelig til at købe en Antikva „Jenson“, der var fremstillet af en fransk Trykker og Skriftgravør i Italien. Senere købte han en tysk Fraktur, delvis støbt i gamle Matricer fra Holbergs Tid, og flere andre Skrifter.

Imidlertid havde Amerikanernes Efterligninger af gamle primitive Skriftsnit vakt hans Interesse. Han købte en saadan amerikansk Skrift, men den voldte ham mange Kvaler, idet den manglede Bogstaverne æ og ø. De maatte skæres af en Gravør i København, men da Matricerne ikke kunde laves her, blev de fremstillet i et tysk Skriftstøberi. Imidlertid kunde Tyskerne ikke støbe paa engelsk Højde, Matricerne maatte derfor sendes til England og Typerne støbes dær. De to Bogstaver kostede mere end hele det øvrige Kvantum Skrift tilsammen. Samtidig havde Tyskerne faaet Kig paa Skriften, og faa Maaneder efter lavede de den ogsaa.

Som man ser, skyede Kongstad hverken Besvær eller Udgift for at naa sine Maal. Den første Bog, han trykte, var *Kirken i Tibirke. Et Bidrag til dens Historie af Niels Pedersen*. (1903.) Det har ikke været nogen ren Tilfældighed, at de to Mænd, der boede i samme By, fandt sammen. Ingen af dem ejede Fagmandens sikre Træning, men de mødte til Gengæld med Vaarens hele Friskhed i deres Sind — heri har Autodidakten nu og da et Fortrin for den faglærte, som ikke bør overses — og der kom et smukt og lødigt Værk ud af deres Samarbejde. *Kirken i Tibirke* er trykt i to Farver paa tykt Kobbertrykpapir i 260 Eksemplarer. Den bærer følgende Tilføjelse: „Døbefonten, Planerne og Kirkestolene ere tegnede af Forfatteren. De øvrige Illustrationer, Friser og Vignetter ere tegnede, og en Del af

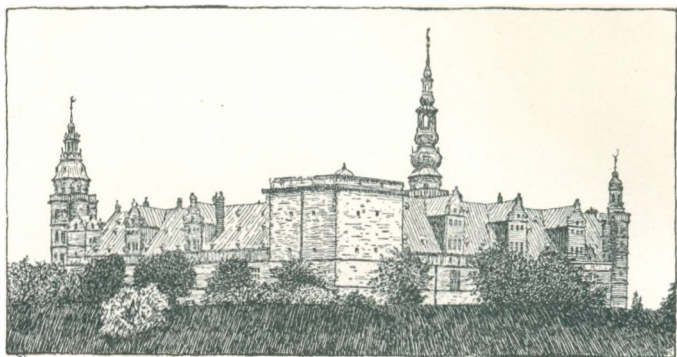

KONGSTAD TRYKKER

dem skaarne i Træ af Kristian Kongstad, som ogsaa har sat og trykt Bogen uden nogen Medhjælp.“

Man mærker en vis Stolthed i de sidste Linjer, og den er ikke uberettiget. Der er et stort Spring fra at være ukyndig i et Haandværk og til at optræde som Mester i det, og faa evner at gøre dette Spring. Store Anstrengelser har det kostet Kongstad at naa sit Maal, og adskillige bitre Timer har han oplevet, men han gav ikke op. Georg

Brandes anfører et Sted en Vismands Definition af Genialitet saaledes: Genialitet er den lange Udholdenhed. Er den Forklaring rigtig, var Kongstad genial, thi han ejede i sin Stræben mod sit Livsmaal afgjort „den lange Udholdenhed“. Og dog maa man ikke tro, han kom let over Modgang og Skuffelser. Som ægte Kunstner havde han et følsomt Sind, og hans Temperament var ikke fri for at være melankolsk. For Resten er det vist Cicero, der siger,

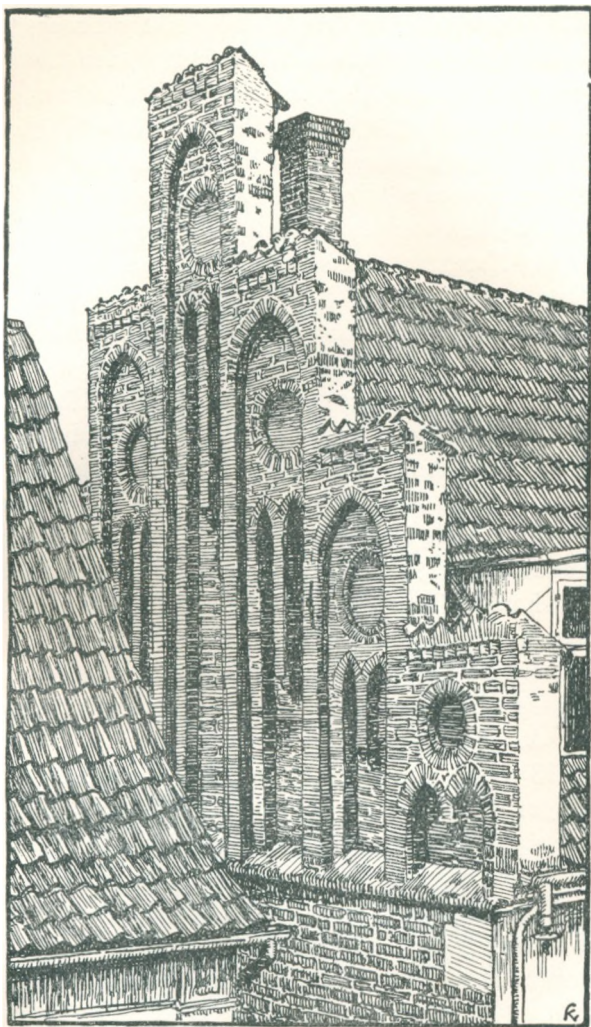
KRONBORG

at alle Genier er Melankolikere — hvormed dog ikke skal være sagt, at den omvendte Sætning gælder.

Men en forunderlig levende Tid maa de Maaneder have været, da denne hans første Bog blev til. Den stod ogsaa alle Dage hans Hjerter nær, jeg tror, han egentlig regnede den for sin bedste Bog. Deri er Fagmænd dog ikke enige med ham.

„Kirken i Tiberke“ var en stor og anselig Bog, den kostede 8 Kr., og det var mange Penge i de Tider. Der gik da ogsaa adskillige Aar, inden Bogen blev udsolgt. Først i 1916 lykkedes det Kongstad at afhænde de sidste 25 Eksemplarer. Nu er Bogen ikke til at opdrive.

Den næste Bog, Kongstad trykte, var et lille Kampskrift mod Alberti, og det er næppe heller gaaet af som varmt

MIDDELALDERLIG GAVL
Hjørnet af Færgestræde og Stengade, Helsingør.

Brød. Restoplaget gav Kongstad Redaktør Bransager til Uddeling i Køgekredsen ved Valgkampagnen 1906.

Men i samme Aar, som nævnte Skrift fremkom, 1905, fik Kongstad en velfortjent Medbør. Han havde trykt tolv Digte af *Viggo Stuckenberg* „Aarsens Tid“. Oplaget var 225 Eksemplarer og Prisen 2 Kr. Bogen udkom 19. December, og den var udsolgt den 23. Opmuntret af dette Held tog Kongstad straks efter fat paa en ny og ændret Udgave, som udkom 1906, trykt i 200 Eksemplarer.

Den Modtagelse, denne Bog fik, har aabenbart givet Kongstad et Pust af den Forstaaelsens Varme, vi Mennesker ikke godt i Længden kan leve foruden. Mens han i 1903—05 kun havde trykt tre Bøger, trykker han i 1906 en syv, otte, et Antal, han aldrig siden naaede.

I Løbet af en Aarrække trykte Kongstad ialt omtrent et halvt hundrede Bøger, alle præget af en sund Forening af Haandværk og Kunst. Her var der ikke blot Tale om Bogtrykkerkunst, men ogsaa om det kunstneriske Udstyr i Form af Tegninger og Træsnit. Skulde jeg fremhæve en enkelt, maatte det blive Poul Møllers „Lægdsgaarden i Ølseby-Magle“, med dens kraftige Farvetræsnit og dens Friser, der lyser af Humor.

I 1913 solgte Kongstad sit Trykkeri til en Bogtrykker i Helsingør. 1915 flyttede han til Hillerød, hvor han indrettede sig et andet Trykkeri med helt nyt Materiel og en større Digeltrykpresse. Selv om de fleste af Kongstads Bøger Tid efter anden blev udsolgt, gav dette Arbejde dog mere Fornøjelse end Fortjeneste. Og Kongstad havde ogsaa andre Interesser, den væsentligste af disse var Bogillustration, og efterhaanden blev han saa søgt som Tegner, at han ikke kunde overkomme mere. 1921 trykte han sin sidste Bog. Mens han begyndte med at anvende „Jenson“, sluttede han med Fraktur, denne gamle Skrift stod aabenbart hans Hjerter nær. Kongstad solgte det væsentligste af sit Materiel til J. Jørgensen & Co.s Bogtrykkeri, Ivar Jant-

GAARD MED SVALEGANG
Strødgade Nr. 91, Helsingør.

zen, København. Iøvrigt har Kongstads Bogtrykkervirksomhed faaet en sagkyndig Behandling i *C. Volmer Nordlundes Afhandling „Kr. Kongstad som Bogtrykker“*².

Kr. Kongstads Udvikling paa Bogtrykkets Omraade kan betegnes med tre Udtryk: fra at være en ukyndig gjorde han Springet til at være Mester, og fra at være Mester voksede han til at blive en Fører inden for sit Fag.

FORTEGNELSE OVER BØGER FRA KONGSTADS TRYKKERI³

1903.

Niels Pedersen: Kirken i Tibirke. 260 Ekspl. (Fredensborg.)

1905.

Kr. Kongstad: Flora Danica. Smaaskrifter om danske Forhold efter Systemskiftet. I. Uldhøjen eller Albertis Cirkulære af 28. Juni 1902. (Fredensborg.)

Viggo Stuckenberg: Aarsens Tid. Tolv Digte. 225 Ekspl. (Fredensborg.)

1906.

Viggo Stuckenberg: Aarsens Tid. Anden Udgave. Ændret Udstyr. 200 Ekspl. (Fredensborg.)

Søren Kierkegaard: Aforismer. 300 num. Ekspl. (Fredensborg.)

Gamle Viser. Udgivet af Kr. Kongstad. (Fredensborg.)

Johannes Rose: Nicolaus Stenos Liv og Død. Oversat af Vilhelm Maar. Vilhelm Trydes Forlag. (Fredensborg.)

Laurits Petersen: Det ærbare og velagtede Snedkerlav i den højt- og vidtberømte Sø-, Køb- og Handelsstad Helsingør 1581—1906. (Fredensborg.)

Sophus Michaëlis: Billedhuggeren Jens Adolph Jerichau. Udgivet af Foreningen for national Kunst. 1500 Ekspl. (Fredensborg.)

GAARDINTERIØR FRA STRANDGADE, HELSINGØR

Visebog for Selskabet for Historie, Litteratur og Kunst.
Red. af Axel Sørensen. (Fredensborg.)

Fra Frederiksborg Amt. Aarbog for 1906. Udg. af Fre-
deriksborg Amts historiske Samfund. (Fredensborg.)
1907.

Emil Aarestrup: Ritorneller. 480 num. Ekspl. (Fredens-
borg.)

P. Johansen: Nordisk Oldtid og dansk Kunst. Udg. af Foreningen for national Kunst. Hagerup. (Fredensborg.)

1908.

Anakreontiske Digte. Oversatte fra Græsk af Karl Conradsen. Udg. af Herman Trier. 200 num. Ekspl. (Fredensborg.)

1910.

Holger Jacobæus' Rejsebog (1671—1692). Udg. af Vilhelm Maar. 377 Ekspl. Gyldendal. (Fredensborg.)

Emanuel Goldstein: Nogle Digte. 368 num. Ekspl. Gyldendal. (Fredensborg.)

1911.

Poul Møller: Statistisk Skildring af Lægdsgaarden i Ølseby-Magle. 355 num. Ekspl. (Fredensborg.)

1912.

Woldemar: Hexerne. Unicum. Udstillet paa Foraarsudstillingen paa Charlottenborg. Solgt til Det kgl. Bibliotek. (Fredensborg.)

Aage Lind: Vers. 210 num. Ekspl. (Helsingør.)

1913.

Løjerlige gamle Huse i Helsingør. Det gamle Apotek. Dansk og tysk Udgave. (Helsingør.)

1914.

St. St. Blicher: Trækfuglene. En Naturconcert. Med Træsnit af Johannes Larsen. Udg. af Den danske Radeerforening. (Helsingør.)

1916.

Emanuel Goldstein: Alruner. Gyldendal. (Hillerød.)

Josias Bille: Til Dig. 300 num. Ekspl. Hasselbalchs Forlag. (Hillerød.)

Et hidtil utrykt Digt af Adam Oehlsenschläger. Det akademiske Antikvariat. 226 Ekspl. (Hillerød.)

Emil Aarestrup: Erotiske Situationer. 500 num. Ekspl. (Hillerød.)

J. P. Jacobsen: Dr. Faust. Unicum. Solgt. (Hillerød.)

Programmet til Shakespeare-Festen i Helsingør. (Hillerød.)

H. C. Andersen: Tolv med Posten. Unicum. Udstillet paa Charlottenborg. (Hillerød.)

1917.

Valdemar Kierkegaard: Sønnestange. 310 Ekspl. (Hillerød.)

Peter Vejrup: Af Kærlighed. Digte i Prosa. 350 Ekspl. Nyt nordisk Forlag. (Hillerød.)

Sigurd Müller: Sidste Digte. 150 Ekspl. (Hillerød.)

St. St. Blicher: Juleferierne. 410 Ekspl. Andr. Fr. Høst. (Hillerød.)

Hans Bethges: Den kinesiske Fløjte. Oversat af Eugen Frank (Max Lester). 300 num. Ekspl. Hasselbalch. (Hillerød.)

1918.

Heinrich Heine: Elskovsvers og andre Digte fra „Buch der Lieder“. Udvalgte og til Dels oversatte af Olaf Hansen. 500 Ekspl. Gyldendal. (Hillerød.)

Johannes Ewald. En Bibliografi over hans samlede Skrifter og Arbejder om ham. Udarbejdet af Carl Dumreicher. 287 num. Ekspl. Akademisk Antikvariat. (Hillerød.)

M. Goldschmidt: Avromche Nattergal. Gyldendal. (Hillerød.)

1919.

Poul Møller: Statistisk Skildring af Lægdsgaarden i Ølsby-Magle. Anden Udg. 395 num. Ekspl. Gyldendal. (Hillerød.)

Sangen om Sønderjylland. Samlet ved Genforeningen med Danmark af Vilh. la Cour. Indledning af Vilh. Andersen. Friser og Vignetter af Joakim Skovgaard. Udg. af Sønderjydsk Fond. 500 Ekspl. Aschehoug. (Hillerød.)

Den først' af De Catilinarisk' Taaler af Marcus Tullius

Cicero. Øversaat epaa Jysk af Jakob [Knudsen]. 510 Ekspl. Gyldendal. (Hillerød.)

1920.

Gottfried Keller: Digte. Oversatte af Carl V. Østergaard. 300 Ekspl. (Hillerød.)

Edith Rode: Digte. Gyldendal. (Hillerød.)

Goethes romerske Elegier. Oversatte af Carl V. Østergaard. Illustr. af Hans Nik. Hansen. 470 Ekspl. Gyldendals Sortiment. (Hillerød.)

Carl Bagger: Basnæs-Digte, samt tre Breve fra Carl Bagger til Thora Fiedler. Udg. og forsynede med Oplysninger af H. G. Olrik. Gyldendal. (Hillerød.)

Aage Hermann: Mit Hjerte. Udvalgte Digte. 350 Ekspl. Gyldendals Sortiment. (Hillerød.)

1921.

Hans Bethges: Japansk Vaar. Oversat af Eugen Frank. 350 Ekspl. (Hillerød.)

Hans Hartvig Seedorf Pedersen: De syngende Palmer. 400 Ekspl. Pios Forlag. (Hillerød.)

Alfred E. Nielsen: Slangerup. (Hillerød.)

SKRIBENT

KONGSTAD elskede det danske Sprog. Han havde et fint Øre for dets Klang og var stærkt paa Vagt over for alt, hvad der var krukke og uægte. Selv forsøgte han sig ogsaa som Skribent. Saaledes offentliggjorde han 1894 i *Johannes Jørgensens* Ungdoms-Tidsskrift *Taa-net* en Novelle, hvortil han selv havde tegnet Friser og Vignetter. I 1899 udkom hos Gyldendal en Oversættelse *Mademoiselle Delfosses' eller Ridder Baltazards Memoirer* fordansket ved *Emanuel Goldstein* og *Kongstad Rasmusen* (som han dengang hed).

Sin fulde Udfoldelse naaede han paa det Omraade, der efterhaanden kom til at staa hans Hjerter nærmest: Bogens. Det er klart, at Kongstad ikke naaede at blive den Kender paa Bogtrykkets Omraade, han blev, uden en dyb og vedholdende Beskæftigelse med Bogtrykkerkunstens Historie. En Tid har han ogsaa syslet med Planer om at skrive en saadan Bog for Danmarks Vedkommende⁴.

Dette naaede han imidlertid ikke. Men en Del skrev han om Bogfremstilling, og det er af en saadan Art, at det har Værdi ud over Dagen. I *Otto Andersens* og *Aleks. Frø-lunds* Værk *Bogen*⁵ skrev Kongstad en stor og rigt illustreret Afhandling om *Bogens kunstneriske Udstyr*, men hans egen Personlighed træder skarpere frem i den af *Svend Dahl* udgivne *Aar bog for Bogvenner* (V. Pios Boghandel), hvor han i Bindene for 1917, 1918, 1920 og 1921 skrev lødige Bidrag⁶. Den første Afhandling hedder *Dansk Bog-*

fremstilling i de senere Aar, og de følgende har tilsvarende Titler. At læse disse Afhandlinger er som at møde Kongstad igen. Hans Stil er klar og mandig, frisk og naturlig, og i sin Bedømmelse savner han hverken Mod til at revse eller til at anerkende. Han er ganske usnobbet.

Det, han finder stilløst og daarligt, giver han sin Bekomst, og det uden at se hverken til Højre eller Venstre, og det, hvori han ser en Higen efter det harmoniske og skønne, yder han sin uforbeholdne Ros.

Disse kritiske Oversigter vil have varig Værdi for enhver Bogelsker og enhver, der har med Bogfremstilling at gøre. Til Forstaaelse af Kongstads egen Personlighed er de af særlig Interesse, thi intetsteds træder hans eget sjælelige Særpræg tydeligere frem end her.

Kongstad er med Hensyn til Bogtryk stærkt konservativ. Det er det gamle, der dur. Det nye er Forfald. En væsentlig Aarsag til Nedgangen skyldes Sættemaskinen.

„Foruden den Degradering fra Haandværk til Fabriksdrift, som Sættemaskinen gav det afgørende Stød til, har den indirekte en Indflydelse paa Bogfremstillingen, som er af langt farligere Art. Jeg sigter hermed til det meningsløse, hæsblæsende Jag, den afstedkommer gennem alle de andre Led af Virksomheden, og dette Jag truer med ganske at ødelægge de Rester af god gammel Kultur paa Bogfremstillingens Omraade, vi endnu har i Behold.“

„Hvad der gør sig gældende ved vor almindelige Bogproduktion, svarer igrunden til Forholdene indenfor Arkitekturen, blot med den Forskel, at Byggestilen allerede nu synes godt paa Vej ind i det rette Spor, medens Bogfabrikationen endnu ikke har vist Tegn til en bedre „Trykkeskik“. Samler man i Tanken de lange Rækker af grimme og fattige Bøger, der indeholder Danmarks nyere Litteratur, bliver Indtrykket et trist Perspektiv, der kan minde En om de graa og fattige Kaserne, der Side om Side danner Vesterbros bedrøvelige Sidegader.“

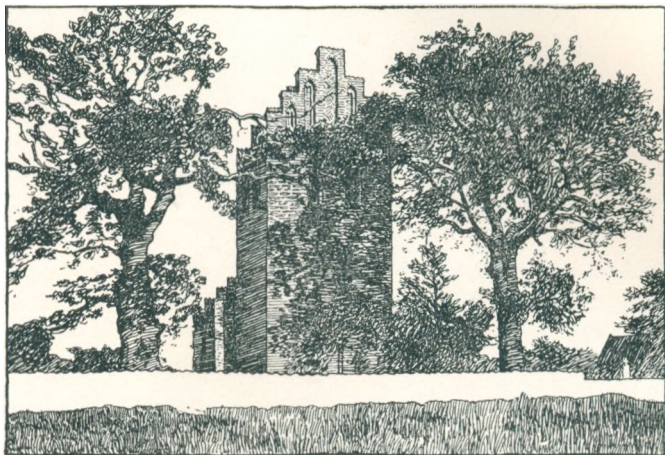

SELVPORTRÆT. TRÆSNIT

Kongstad vejer nu den gamle og den moderne Stil imod hinanden. „Med Betegnelsen „den gamle Stil“ sigter jeg til den Art af Bøger, hvis Udstyr helt igennem hviler paa Traditionen fra *Boghaandværkets* Dage, Tiden før Autotypierne, det glatte Papir og Sættemaskinerne. Det karakteristiske for disse Bøger er i deres gode Repræsentanter: kraftig og fast Opstilling af Satsen, rene og stilfulde Skrifter, Illustration og Dekoration i Streg og mat, ru, haandgjort Papir.“

Herefter vender han sig til „den anden Stabel Bøger — dem, som jeg henregner til den moderne Stil. Hvad der

giver dem deres Præg og bestemmer deres hele Udseende, er Autotypierne, Netætsningen efter Fotografi. Ved Siden af de gammeldags, mere eller mindre sorte og robuste Bøger virker disse graa og glatte og slappe. De taler et andet, mere selskabeligt Sprog, slebent og dannet, men uden Fynd og Kraft.“

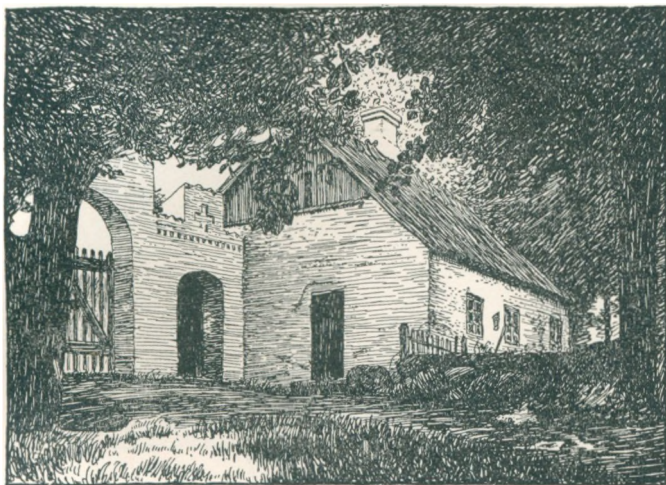

GØRLØSE KIRKE

Noget lyst Indtryk af Tilstanden i Øjeblikket, giver Kongstads Betragtninger ikke, og han venter sig heller ikke meget af Fremtiden, hvad dansk Bogfremstilling angaar. „Gode og onde Magter kæmper om den, og de onde er langt de stærkeste. Sandsynligheden er nærmest for en skarpere og skarpere Adskillelse mellem en stor, fabriksmæssig Produktion paa den ene Side og nogle enkelte haandværksmæssigt arbejdende Virksomheder paa den anden.“

Skylden for Tilbagegangen lægger Kongstad forskellige Steder. Maskinerne har gjort deres. Bogtrykkerne maa tage deres Part, men Forlæggerne en større, fordi de ofte dels kniber paa Skillingen og dels jager for stærkt paa

med Arbejdet. Ogsaa Arbejderne har i vore Dage deres store Del af Skylden. „For dem, der holder af Arbejdet og dets Udøvere, og som ser med Forstaaelse paa mange af de Idéer, som Socialdemokratiet bygger paa, er det særlig trist at maatte erkende, at dette Parti fra dets Fødsel har arbejdet paa at berøve Haandværkeren og Arbejderen den

STRØ KIRKELADE

eneste virkelige Lykke, der findes her i Verden, Glæden ved at arbejde. Sammen med Kravet om gode økonomiske Kaar kunde Arbejdsglæden godt have været opelsket, ja den vilde vel endda have styrket Kravet og gjort det mere berettiget. Derfor har alt finere Haandværk en af sine værste Fjender i Fagforeningsbevægelsen og dens haarde Jern-Teorier, der strammer sig mere og mere snærende om alt Arbejde.“

Naar Kongstad dadler, er det ikke, fordi det mest behager ham at kritisere. Tværtimod, han anerkender gerne.

Om Bøgerne fra *Aage Marcus'* Forlag siger han saaledes: „Man mærker, at de er skabt af en Bogelsker, en

Mand med en sund og sikker Smag, lige langt fra det banale som fra det opstyltede Stilmageri. Og hvad de først og fremmest bærer Vidne om, er den *Ro*, de har haft under deres Opvækst. Ro er den første og store Betingelse for at skabe ordentligt Boghaandværk.“

Det er heller ikke, fordi han gerne vil herske. Det, hans Arbejde gaar ud paa, er at tjene *Bogen*. Og Bogen

GURRE RUIN

er i første Linje Teksten. „Jeg mener, at enhver, der har med Bogfremstilling at gøre, først og fremmest bør have saa stor Respekt for Literatur, at hans Stræben uvilkaarligt gaar ud paa at fremføre Forfatterens Tekst saa klart og anskueligt, det er muligt, og i en Form og Stil, der slutter sig nøje til Værkets Indhold. Han maa være i Besiddelse af saa megen Takt og Beskedenhed, at han overalt holder sine Indfald og Idéer tilbage og kun tillader dem at træde frem, hvor han føler sig vis paa, at de vil tjene til at understøtte den Virkning, som Forfatteren har villet have frem.“

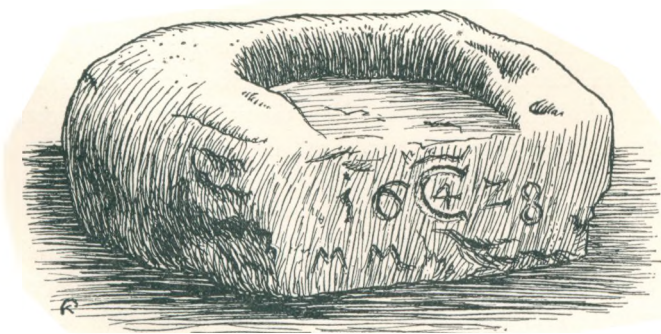
Illustrationer betegner han et andet Sted som „en kunstnerisk Accompagnement til Teksten og som en Støtte for

Erindringen“. Vi mærker stadig, at Kongstad gaar til sit Arbejde med Ydmyghed og Respekt.

Nej, Kongstads Kritik er udsprunget af en virkelig Sorg. Bøgerne er for ham levende Væsener, en Art Medskabning, ja, selv naar han taler om Typerne, bliver de levende, som naar han laster en daarlig *Kursiv* og pludselig udbryder: „Der er ikke meget, der minder om den gamle herlige italienske *Kursiv*, som virker saa smukt og livligt, naar man i de gamle Bøger møder den i et enkelt Ord eller nogle fremtrædende Linjer. Den var født til det, den skulde være, og den blandede sig i Antikvaen som en høj lys Kvinderøst, der væver sig ind i et Kor i skøn Samklang med de mørkere Stemmer.“

Naar Kongstad læser noget virkelig godt, faar hans Aand Flugt, og han bliver selv Digter, som naar han i Bogen om *Johannes Larsen og hans Billeder* siger, at Johannes V. Jensens Tekst er som „et Haglvejr af rammende, nyslaaede Ord, der kaster et Skær af friske Farver over de graa Illustrationer“.

Jo, Kongstad lever med blandt Bøgerne. Deres Glæder er hans Glæder, deres Sorger hans Sorger. Netop derfor træder hans egen Personlighed saa stærkt og levende frem i hine Artikler i „Aarbog for Bogvenner“. Han skriver om andre, men karakteriserer sig selv.

TEGNER

EDENS Kongstad som Bogtrykker glædede en lille Kreds af Bogvenner og paavirkede en Del Fagmænd blandt Forlæggere og Bogtrykkere, traadte han i Forhold til en langt større Del af Læseverdenen gennem sine Bogillustrationer, der væsentlig bestod af Pennetegninger.

Det var gennem Raderingen og Træsnittet, Kongstad førtes ind til Pennetegningen. Allerede 1887 og 1888 raderede han nogle Smaating, men det blev ved Forsøgene. Vanskelighederne med at faa Prøvetryk, efterhaanden som Arbejdet skred frem, har været den væsentligste Aarsag til, at de blev opgivet. I Mangel af anden Presse fandt Kongstad paa at benytte en almindelig Vridemaskine med Gummivalse. De Aftryk, den gav, var nogenlunde tydelige, men paa Grund af Valsens Elasticitet blev Billederne enten trukket i Længden eller klemmt sammen, hvad der førte til mere pudsige end vellignende Resultater.

Sine Ungdomsforsøg i Raderkunsten genoptog Kongstad i 1913, væsentlig under Opmuntring af Hans Nik. Hansen, der da var flyttet til Fredensborg. De forskrev i Fællesskab fra München nogle maskinmæssigt fremstillede Kobberplader til Sortkunst, og endnu i samme Aar udførte Kongstad fire Raderinger i smaa Oplag, alle med Motiver fra Helsingør.

Kongstads første Forsøg i Træsnittet er tidligere omtalt. Mens Raderingen kun forbigaaende havde hans Interesse, fortsatte han med at skære i Træ, og han udførte paa

BYSKRIVERSTRÆDE, HILLERØD

dette Omraade en Række smukke Ting, dels Portrætter, dels Landskaber. I 1912 skar han et Selvportræt til det hollandske Tidsskrift „De witte Mier“, der bragte et Par Artikler om ham.

Af Jakob Knudsen udførte han ogsaa et Portræt i Farvetræsnit. Dette Arbejde gav Anledning til en Episode, som morede Kongstad meget. Han skrev til Jakob Knudsen om Tilladelse til at skære hans Portræt i Træ og fik et Svar, der omtrent lød saaledes: Hr. Kr. Kongstad! Paa Deres

Forespørgsel om min Tilladelse til, at De skærer mit Portræt i Træ, skal jeg svare, at det har jeg ikke noget imod. Derimod spørger De ikke om, hvorvidt jeg har noget imod, at De sælger nævnte Portræt, og da De ikke spørger om det, vil jeg heller ikke svare paa det. Ærbødigst o. s. v.

Efter Bourdous Maleri skar han i Tonplade et stort Rytterbillede af Dronning Christina af Sverige. Omkring 1920 udførte han et nydeligt Farvetræsnit af „Gamle Huse ved Carlsberg“ (Hillerød), hvilket Billede senere blev købt af Selskabet for grafisk Kunst.

Gennem Træsnittet førtes Kongstad til Pennetegningen, der i en Aarrække var hans Kongerige. Som Følge af denne kunstneriske Udvikling er det forstaaeligt, at man har fundet, at hans Tegninger ofte mindede om Træsnit — en bred, sort og kraftig Streg.

Første Gang Kongstads Tegninger kom i Berøring med det store Publikum, var gennem Helsingørbøgerne. 1912 udkom *Helsingør, Tekst af Laurits Petersen og Tegninger af Kr. Kongstad*, 1915 og 1922 efterfulgtes den af nye Udgaver, denne Gang med Tekst af H. G. Olrik.

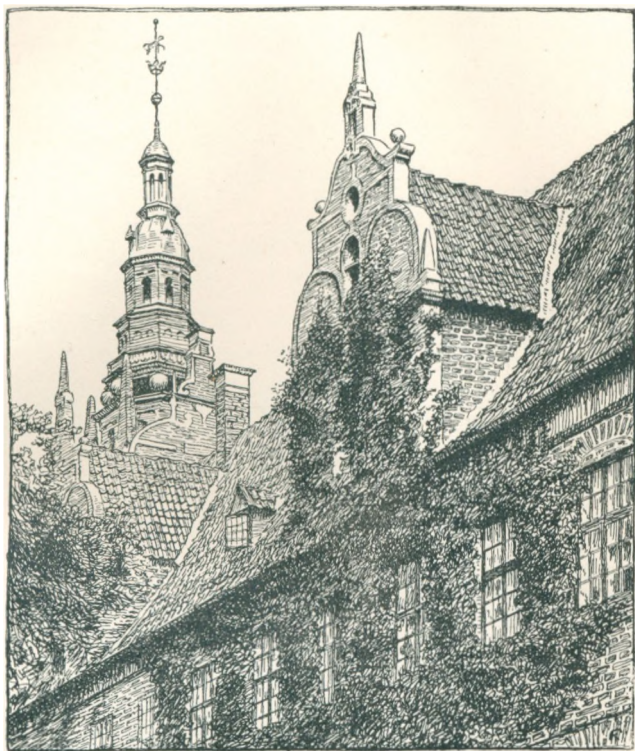
En meget ærefuld Opfordring modtog Kongstad, idet man bad ham om at fremstille et Eksempplar af Grundloven af 5. Juni 1915. Hvert eneste Bogstav skulde printes paa Kalveskind. Arbejdet blev iøvrigt udført i en Sal i Karmeliterklostret i Helsingør. Dette store kalligrafiske Arbejde, der opbevares i et Sølvskrin paa Christiansborg, vakte uforbeholden Anerkendelse fra alle Sider.

Det dagedes lidt efter lidt for Kunstneren. Han modtog efterhaanden mange Bestillinger paa Bogomslag og Tegninger til Illustrering af Bøger og Tidsskrifter.

Fra 1. September 1916 blev han ansat som kunstnerisk Konsulent hos Gyldendalske Forlag. Han havde dog allerede dengang i flere Aar været knyttet til Forlaget som Omslagstegner, Medarbejder ved *Juleroser* og paa anden Maade. I ovennævnte Stilling, som Kongstad beklædte

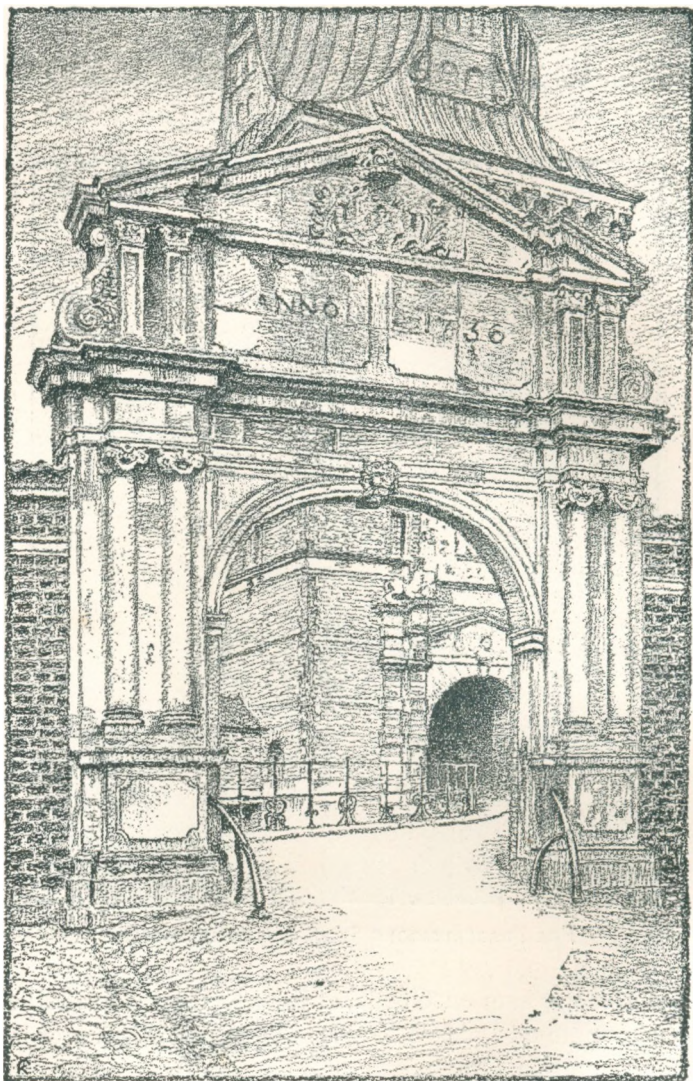
til sin Død, kom han til at betyde meget i Retning af at skabe Stil og Harmoni over Forlagets Værker.

Men Kongstad var blevet over de fyrretyve, før han tjente saa meget ved sit Arbejde, at han kunde leve af

FRA FREDERIKSBORG SLOT. AMTMANDSFLØJEN

det. Det var ham en Glæde, at hans Kunst paa forskellig Vis trængte ud i videre Kredse. „Bøgernes Mission er jo dog at sprede Oplysning og Glæde saa langt ud og saa dybt ned som muligt,“⁷⁾ skrev han et Sted, og et andet Sted siger han om sig selv, at han ikke „tilhører den Sekt af Bogvenner, som kun beskæftiger sig med Sjældenhe-

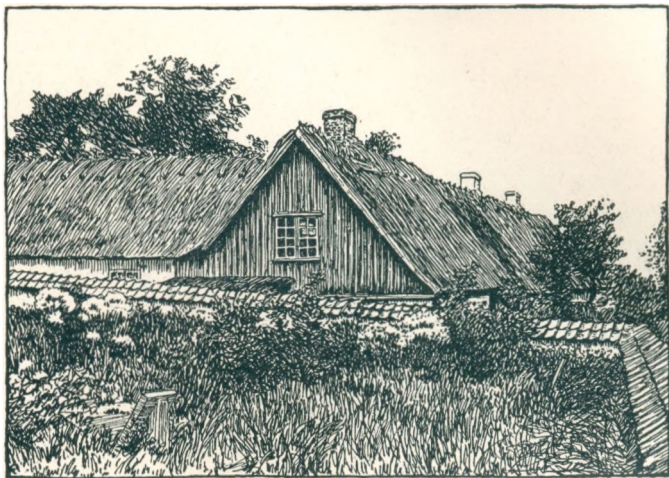
FRA FREDERIKSBORG SLOT, S-BROEN

FRA FREDERIKSBORG SLOT, DEN INDRE SLOTSGAARD

der og Snurrepiberier.“⁸ Naar de Bøger, han selv havde fremstillet, som oftest var fremkommet i smaa Oplag paa 2—300 Eksemplarer, var det ikke sket af Lyst, men af Nødvendighed.

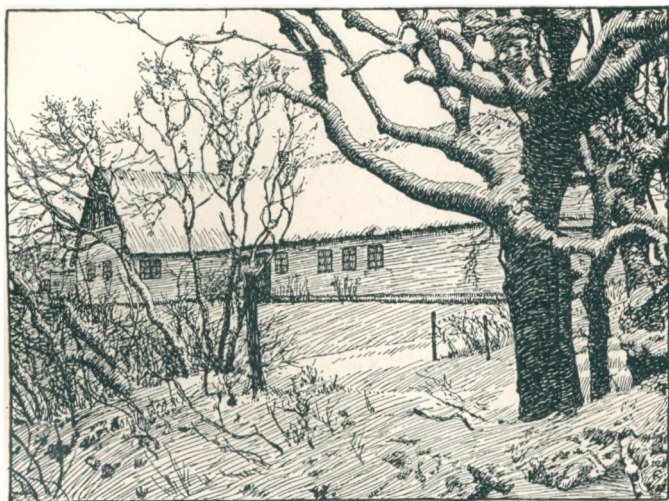
I 1914 udkom *Kjøbenhavn, som den er, og som den burde være*, udgivet af *Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse*

ESBØNDERUP PRÆSTEGAARD

og redigeret af *Otto Asmussen*. Paa denne Bogs Udstyr er der ofret overordentlig meget. Mellem firs og halvfems Tegninger har Kongstad udført til den — det største Antal, hvormed han nogen Sinde har prydet en Bog. Desværre svarer Resultatet ikke helt til Anstrengelserne. Under Udførelsen af en Del af Arbejdet var Kongstad syg, men den største Vanskelighed ligger i, at man ifølge Værkets Plan baade har ønsket ældre og nyere Huse samt en Række gode og daarlige Skulpturer gengivet i Bogen. Alt dette stod nu ikke Kongstads Hjerter lige nær. Oehlen-schläger siger i sine Erindringer om sine Barndomslærere: „Den, jeg ikke elsker, kan jeg ikke lære noget af.“ Disse

Ord kunde, let omskrevet, fuldt ud gælde Kongstads Forhold til hans Motiver. Det Motiv, der stod hans Hjerte nær, kunde han tegne, ofte ganske fortrinligt, det, der stod ham fjernt, kunde han gengive, men hans Sjæl var ikke deri. Nu laa hele hans Kærlighed i de gamle Huse, de nye kom han aldrig rigtig til at holde af. Gennem de forskellige Bestil-

ULLERØDGAARD

linger, han Tid efter anden modtog, kunde han ikke altid undgaa at gengive Bygninger fra den nyere Tid, men han tegnede dem mere ud af Vilje end af Kærlighed. Dette er særdeles kendeligt, hvis man f. Eks. i Bogen om København sammenligner Tegningen af *Det nye Raadhus* (Side 33) med *Sjællandsporten i Kastellet* (Side 157). Som Helhed er derfor Helsingørerbøgerne et mere levende Udtryk for Kongstads Kunst end Bogen om København — af den simple Grund, at i de første har han selv valgt Motiverne, i den sidste er de bestilte. I det hele vil man altid træffe Kongstads *store Linje* mest levende i de Bøger, hvis Bil-

ledvalg han enten helt har bestemt over selv eller i alt Fald haft afgørende Indflydelse paa.

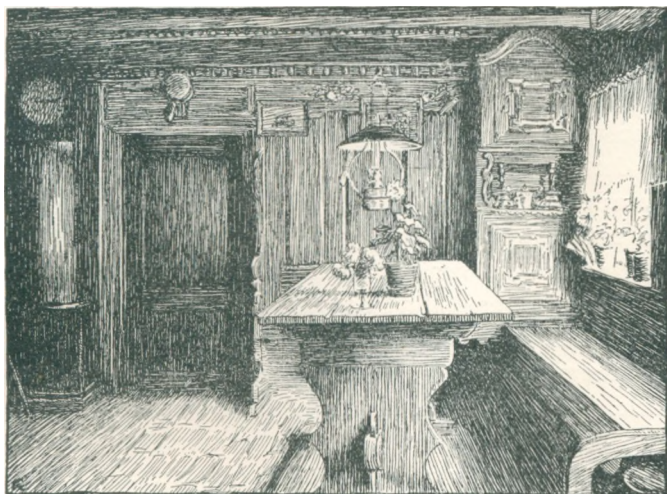
1919 udkom et Festskrift *Den gamle Borgmestergaard i Aarhus 1909—1919*, hvortil Kongstad udførte en Række Tegninger. Dette Heftes Skønhed svarer af forskellige Grunde ikke helt til det smukke og meget værdifulde

STUE I FRERSLEV, VENSTRE SIDE

Museum, den gamle Borgmestergaard sammen med en Række senere tilkomne Bygninger udgør. Selve Borgmestergaarden har Kongstad tegnet et smukt Billede af, men den Række Interiører, der følger efter, staar ikke paa Højde dermed. Her ligger Aarsagen et andet Sted, nemlig deri, at Kongstad tegnede efter Fotografi, og det kan i mange Tilfælde gøres med et godt Resultat, men ikke i alle. En fotografisk Plade kan gengive en Bygning Ydre sandt og levende — forholdsvis da, men den kan i Reglen ikke gengive *et Hjem*. Derfor er de allerfleste Fotografier af Stuer tamme og tomme. Man kan fotografere et Møblement og nogle Billedrammer, men alt dette hemme-

lighedsfulde, som skaber Stuens Stemning, det fordufter. Kun i gamle Bondestuer med deres enkle og faste Linjer kan man paa den fotografiske Plade fange noget af Stuens Personlighed, om jeg saa maa sige. Her er Aarsagen til, at nævnte Interiører ikke er lykkedes, medens et Par fra en gammel sjællandsk Bondestue er gode. Kongstad var

STUE I FRERSLEV, HØJRE SIDE

sikkert selv klar over dette Forhold, og det var meget sjældent, han indlod sig paa at tegne Interiører, og da kun, naar det netop var de enkle Linjer, der var fremherskende.

1921—24 udkom det af mig udgivne Værk *Nordsjællandsk Folkeliv*, til hvis fem Bind Kongstad tegnede et stort kunstnerisk Udstyr, ligesom han med Hensyn til Fremstillingen i det hele var mig en tro og utrættelig Raadgiver.

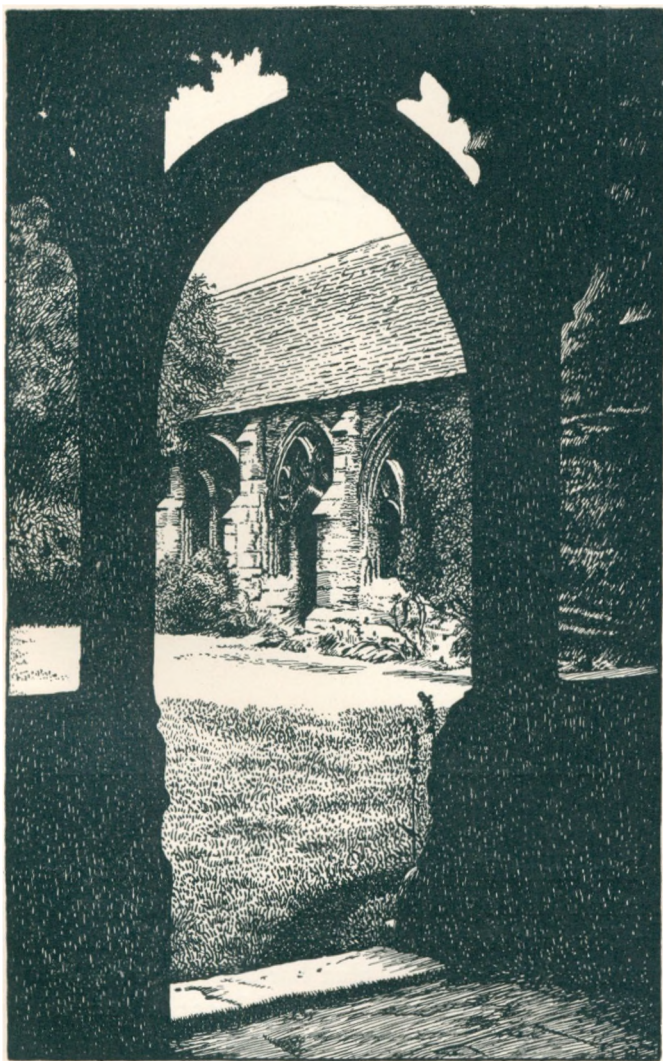
Fra 1921 begyndte han at tegne Illustrationer til *Frederiksborg Højskoles Elevforenings Aarsskrift*, og han vedblev med dette Arbejde til sin Død. Gennem disse Bøger

fik store Dele af den jævne Befolkning Glæde af Kongstads karakteristiske sorte Streg. Men ogsaa i Elevforeningens Aarsskrift kunde man iagttage hans Begrænsning. Da Redaktionen gerne ønskede Friser, der svarede til de forskellige Artiklers Indhold, blev Motiverne ret mangeartede. I et Tilfælde havde man Brug for en Række Skykrabere i New York, i et andet for en indisk By. Kongstad udførte ogsaa det ønskede, men han var ikke samlevet med disse Ting, og det kendtes paa Udførelsen. I enkelte Tilfælde kunde han faa noget fortrinligt ud af et udenlandsk Motiv. Jeg tænker her paa nogle Billeder fra det gamle Oxford. Især er *Magdalene Kollegiet* spillevende og ægte Kongstad'sk. I Virkeligheden er det ganske naturligt. Dette Parti maatte netop staa Kongstads Hjerter nær — det var jo Fratergaarden i Helsingør om igen.

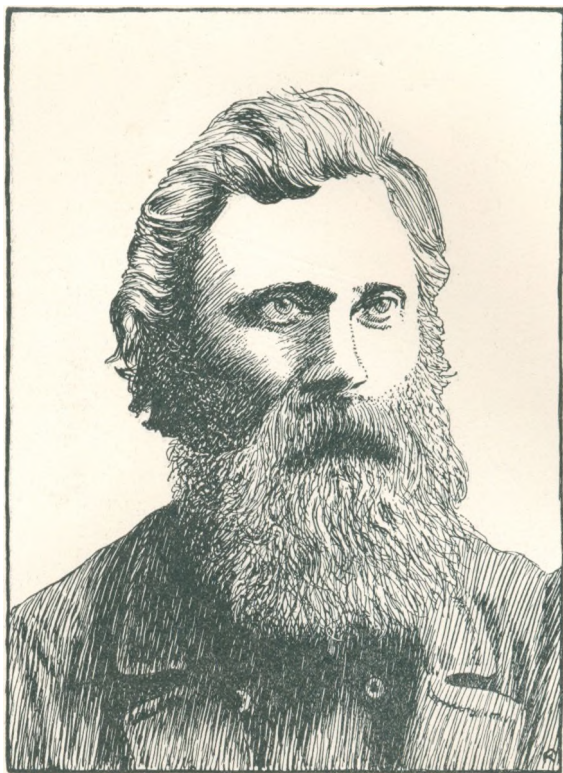
Menneskefremstilling har ikke været Kongstads stærkeste Side. Hans Tegninger er jævnlig en Kende kølige. Ofte fremstilles hans Personer alene og næsten altid staaende. „Jeg kan ikke lide Masser,“ sagde Kongstad engang, jeg gjorde opmærksom paa dette Forhold. Kongstad har dog tegnet levende og kraftfulde Portrætter, f. Eks. Mads Hansen i *Ejnar Skovrups* Udgave af *Mads Hansens Udvalgte Digte og ny* (1923) og Jakob Knudsen i *Stavnsbaandets Løsning*, trykt og udgivet af C. Nordlundes Bogtrykkeri (Oswald Terkelsen) i Hillerød 1928.

En Række Friser tegnede Kongstad til en Duodezudgave af *Marie Grubbe*, som Gyldendal udsendte 1921. En Del Portrættegninger udførte han til en Verdenshistorie for Folkeskolen, der udkom hos Aschehoug 1925.

Børn har jeg aldrig set Kongstad tegne, og han var heller ikke barnlig af Natur, derimod i fremtrædende Grad *mandig*: ihærdig, omhyggelig, ærlig og trofast. Hvortil skal føjes, at han var en meget gavmild Mand. Hans Venner har adskillige skønne Ting i deres Reoler og paa deres Vægge, som han i Aarenes Løb har foræret dem.

MAGDALENE KOLLEGIET I OXFORD

MADS HANSEN

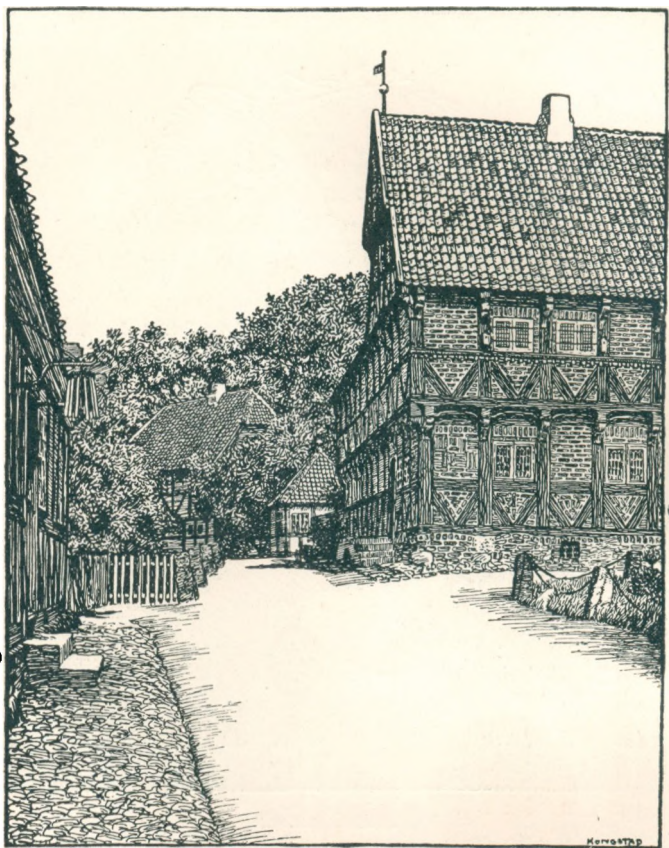
Der var to Ting, der stod Kongstad nær, det var den danske Natur og det gamle danske Hus. Den danske Natur, Kongstad kendte, var Øernes, især Sjællands og her navnlig Nordsjællands. Han har aldrig været i Jylland, hvorfor ogsaa hans Vignetter til *Jeppe Aakjærs Rugens Sange* faldt lidt almindeligt ud.

De gamle Huse tegnede Kongstad med stor Glæde, Landsbyidyllen hørte sammen med hans Slægt, og det gamle Købstadhus mindede ham om hans Barndom paa det gamle Christianshavn. Paa dette Omraade kom han

JAKOB KNUDSEN

til at udfolde sig i en Række Værker. Saaledes illustrede han flere af Frederiksborg Amts historiske Samfunds Aarbøger, og han var til sin Død Samfundet en god og uegennyttig Hjælper i alt vedrørende Aarbogens Fremstilling og Udstyr. Til flere Aarbøger udførte han en Række smukke Tegninger, først nogle til den lille Bog *Fra det gamle Helsingør* (1925), senere et stort Antal til *Hillerød By* (1926, Aarstal 1925) og *Carl Christensens Frederiksværk* (1926). Den første Bogs festlige Præg og den sidstes statelige Ydre skyldes først og fremmest Kongstads

DEN GAMLE BORGMESTERGAARD I AARHUS

mange Pennetegninger. Her var han i sit Element, her var han blandt Huse, han kendte og elskede. De godt fyrretyve Tegninger, Kongstad udførte til *Hillerød By*, hænger nu i Hillerød Folkebiblioteks Læsestue og minder de besøgende om deres gamle Stad.

At Historisk Samfund var i Stand til at udstyre de to sidstnævnte Bøger paa en saa udsøgt Maade, skyldes væsentlig store Tilskud fra Hillerød Byraad og Frederiks-

KRAMBOD I ROSKILDE
Nedreven 1883.

værk Byraad — givet netop med Henblik paa Kongstads Tegninger. Det gamle Ord om Profeten, der ikke er agtet i sit Fædreland, gjaldt altsaa ikke i dette Tilfælde.

For nogle Aar siden var der to Opgaver, som han satte megen Kraft ind paa. Det var Tegningen af en Række danske Præstegaarde fra alle Landets Egne. Det var hans Maal at skabe et stort Billedværk om den danske Præstegaard, inden denne Idyl paa Grund af Udstykning og Nedrivning forsvandt. Han førte en omfattende Korrespondance med Præster og andre, der kunde være i Besiddelse af Fotografier, og han var rørende taknemmelig for hver lille Hjælp, der blev ydet ham. Et godt Udtryk for, hvad han evnede paa dette Omraade, dels i Sort og dels i Farver, har man i de stemningsfulde Billeder, han tegnede til en Tekst af Vilhelm Andersen i *Juleroser* 1924. Men ud over nogle spredte Forsøg — hvorpaa ogsaa denne Bog giver Prøver — naaede han desværre ikke. Det andet Arbejde, som han ogsaa omfattede med stor Varme, var en Række Billeder fra alle Landsdele af den gamle Købstad, og her naaede han til Vejs Ende. 1926 udkom paa Gyldendalske Forlag, trykt i stort Format i Egmont H. Petersens kgl. Hofbogtrykkeri, *Den gamle Købstad* med ca. 70 Tegninger af Kr. Kongstad og Tekst af Hugo Matthiessen. Det er et Værk, som Gang paa Gang har fyldt mig med Glæde og Stolthed. Kongstad har her ydet noget af sit ypperste, og Hugo Matthiessen staar med sin kyndige og kunstnerisk formede Tekst med al Ære ved hans Side.

Den gamle Købstad fik den Modtagelse, den fortjente, idet den er udsolgt i to Oplag. Kongstad ejede en følsom og saarbar Sjæl, Modgang tog haardt paa ham, men han ejede ogsaa et taknemmeligt Sind, og den Medbør, dette Værk havde, gjorde hans Hjerter godt.

Han tog da ogsaa fat paa Forarbejderne til en ny Samling, men hans Helbred havde i en Aarrække været stærkt vaklende. Han led af Sukkersyge, en Bronchitis lurede

DEN MØRKE GANG. AALBØRG

stadig paa ham, og ofte havde han stærke Nervesmerter i den ene Haand og Fod.

Syg og lidende sad han og arbejdede paa Værket, „men jeg faar det vist ikke færdigt,“ sagde han med det vemodigste Udtryk, da en Ven spurgte ham, hvortil den Tegning skulde bruges, som laa paa hans Arbejdsbord⁹.

Færdig blev det imidlertid. Søndag Eftermiddag afsluttede Kongstad Arbejdet paa den sidste Tegning — et Gadeparti i Æbeltoft — som han døde Morgenens efter, Mandag den 24. Juni, ramt af en Hjertelammelse.

Den gamle Købstad. Ny Samling udkom i Efteraaret 1929. Teksten — et aandfuldt videnskabeligt Essay om *De smaa Byer* — er skrevet af Vilhelm Andersen, og Billedstoffet omfatter 61 Tegninger fra Byer i Landets forskellige Dele. Bogen er trykt paa samme svære Papir og i samme Format som dens Forgænger. Disse to Bøger betegner Højdepunktet af Kongstads Kunst. Den nye Samling tog hans sidste Kræfter, men den fik ogsaa hans sidste Varme. Blader man den igennem, forbavses man over de mange Solskinsmotive, den rummer — den er som Kunstnerens sidste Smil til Livet.

Et Arbejde, Kongstad ikke naaede at faa færdig, var *Thorkild Gravlunds Herredsbog*, hvortil han havde tegnet en Række Illustrationer. Bindet om Sjælland var afsluttet, og man var naaet et Stykke ind i andet Bind, Jylland, da Kongstad døde. Ogsaa som Arkitekt forsøgte Kongstad sig, dog kun for sin Fornøjelses Skyld. Han tegnede to Huse i Fredensborg, et i Hillerød samt et Hus og en Lystgaard oppe ved Kysten.

De fleste Mennesker er Kongstad utvivlsomt kommet i Berøring med gennem sine Bogomslag. Hans Arbejde paa dette Omraade er behandlet af *Otto Andersen*¹⁰, som med Rette fremhæver hans Evne til at tegne et Omslag, der er i nøje Kontakt med Bogens Indhold. I en efterladt Fortegnelse over udførte Arbejder, som Kongstad har ført til og med 1928, finder man Omslag til 472 Bøger, deraf 40 i 1928. Alene denne Gren af hans Virksomhed er af imponerende Omfang, naar man betænker, hvor grundigt og samvittighedsfuldt han gik til Værks. Et Indtryk heraf faar man i nogle Linier, et Blad skrev i Anledning af Kongstads 60 Aars Fødselsdag. „Kun de indviede aner noget

BAGERBOD PAA STENROGADE I RIBE
Nedreven.

om den Gæld, hvori de danske Forfattere, hvis Bøger han har illustreret, staar i til ham. Han har været bestemmende ved Udstyrelsen af talrige danske Bøger, særlig fra Gyl-dendals Forlag. Nu og da har han udført et Omslag, til Tider kun tegnet Titeltogstaverne, men altid har han gjort selv det beskedneste Arbejde med virkelig Kærlighed til Opgaven. — —

Kongstad læser de Bøger, han skal udstyre — grundigt og omhyggeligt. Og han bevæges af dem, hvis der er noget deri, som kan bevæge en modtagelig.

Engang beholdt han en Forfatters Bog usædvanlig længe. Bogen var sat og skulde ud til bestemt Tid. Forlaget trængte paa. Da fik Forfatteren en Dag et undskyldende Brev fra Kunstneren. Der stod blot deri: „Der var noget i Deres Bog, der berørte mig personligt, den har grebet mig saa stærkt, at jeg syntes, jeg ikke kunde gøre det godt nok.“

Og saa kom der med næste Post til Forlaget en lille Omslagstegning, der paa den nydeligste Maade symboliserede netop det, der var Grundtanken i Bogen.“¹¹

Endnu skal nævnes, at Kongstad til sin Død udførte de stilfulde Farvetegninger med Motiver fra det gamle København, som Overpostmesteren sendte ud til Forbindelser i Ind- og Udland med Ønsket om et glædeligt Nytaar.

Om Kongstads Betydning som Tegner skriver en gammel Xylograf følgende: „Kongstads Kunst hviler støt og solidt paa den Kunst, som har *levet* forud for ham, han ser med de gamle Hollænderes klare Blik og sunde Humor paa det, som kommer ham for Øje, og han kan finde Skønheden der, hvor selv mængden ikke aner den, og trække den frem til Beskuelse for enhver, som overhovedet har Øjne i Hovedet.“¹²

PERSONLIGHED

„Mands Arbejde,
Mands Himmerig.“

Om Aarene gik, og Kongstad saa tilbage paa sine forskellige Arbejder, kom han til at føle Lyst til at lave en samlet Oversigt over dem. Saaledes gik det til, at han i sine sidste Leveaar udarbejdede en „Fortegnelse over Arbejder“, der, selv om han ikke har naaet at faa alting med, dog giver gode Oplysninger om hans omfattende Virksomhed i de mange Aar. Som Motto over denne Fortegnelse har han sat Hans Kaarsbergs Ord: *Mands Arbejde, Mands Himmerig*. Med disse Ord har han fundet Udtryk for det bærende i sit Liv. Jeg kunde ønske at gøre det med et andet Citat. Johan Skjoldborg siger et Sted om en Mand, at han „i den Grad gik op i sit Arbejde, at dette var hans Liv, saa at de to Ting ikke kunde skilles, men maatte enten begge lykkes eller begge mislykkes“. Dette er sagt om en fattig Husmand i Klitten, men det kan lige saavel gælde en Kunstner i en Villa, og for Kongstad gjaldt det netop, at hans Arbejde var hans Liv. Men dermed være ikke sagt, at det altid var et let Liv. Ganske vist hændte det ofte, at Arbejdet gik for ham let som en Leg. Hans Sind var samstemt med Opgaven. Inspirationen var over ham, og Pennen dansede hen ad Papiret. Men til andre Tider kostede Arbejdet svære Kampe.

Jeg husker en Aften for adskillige Aar siden. Kongstad ringede mig op og klagede over en Tegning, han sad og arbejdede med, det kunde ikke blive til noget, det var aldeles haabløst. Jeg forstod, det var ved at gaa ham paa

Nerverne, og tog straks ud til ham. Han viste mig en halvfærdig Tegning af Tofte Kilde i Tibirke Sogn — den saa jo forfærdelig ud, og han øjnede ingen Udvej. Jeg saa lidt paa den, fandt den meget bedre end han og foreslog ham at skære en Del af det tegnede af og bevare en Firkant, der gav netop Kernen i Billedet. Kongstad livede op — ja, det var maaske endelig en Løsning. Han fulgte Forslaget, og Resultatet blev en af de Kongstad-Tegninger, jeg holder allermest af. Maaske fordi den har været mig et Symbol paa mit Arbejde med de gamle Minder, maaske fordi den virkelig er en Perle, men afgjort ogsaa af den Grund, at jeg ved, hvad den har kostet dens Skaber.

Vejret og Aarstiderne havde stor Indflydelse paa Kongstad. Især var Foraaret svært at komme over, og navnlig, hvis Bronchiten først havde haft et Tag i ham. Det var, som han og Arbejdet befandt sig paa hver sin Side af en Kløft — det var Livet om at gøre, at de mødtes, men der syntes ikke at være nogen Mulighed derfor. Naar det saa endelig efter strenge Kampe lykkedes, saa var der ogsaa Glæde til Huse. Thi nu var Arbejdet over ham, og Mands Arbejde var Mands Himmerig.

Der var over Kongstads Natur noget tilbageholdende og sky, hvad der af fremmede fejlagtigt kunde opfattes som noget fornemt og køligt. Levede Kongstad end i det Ydre meget tilbagetrunkent, saa betød det saa langt fra, at han følte sig udenfor. Tværtimod. Han levede mere med i sin Stue, end mange gør det midt i Vrimlen. Direkte Del i det offentlige Liv tog han kun sjældn, og de Tillidshverv, han i Aarenes Løb beklædte, er snart talte. Men naar han modtog et saadant, var det altid, fordi han vilde føre noget nyt frem. Han ejede i sine yngre Dage ikke saa lidt Initiativ, mere Initiativ iøvrigt end Udholdenhed. Dertil kom, at han i nogen Grad savnede den sjælelige Elasticitet, som betinger et længere Samarbejde i Bestyrelser og lignende.

EGESKOV

Tre af hans Tillidshverv skal nævnes, fordi de alle slutter sig til hans Trang til Fremskridt. Kongstad var alle Dage radikal Venstremand. At hans radikale Anskuelser kom til at staa i en viss Modsætning til hans afgjort konservative Natur, er ikke noget enestaaende for ham. Det gælder en Række af Firsernes og Halvfemsernes Mænd. Et særlig slaaende Eksempel har man i Jeppe Aakjær.

Drevet af sine politiske Anskuelser var Kongstad med til at stifte *Nordsjællands Venstreblad* i 1905¹³, han var Bla-

dets første Formand, hvilket dog kun varede en kort Tid, men i Bestyrelsen sad han i tyve Aar.

Kongstad havde stor historisk Interesse, og den gjaldt saavel den enkelte Egns som hele Folkets Historie. Hans Forstaaelse af Frederiksborg Amts rige Historie og mange synlige Minder gav Anledning til Stiftelsen af *Frederiks-*

VESTER SKERNINGE KRO

borg Amts historiske Samfund 1906. Kongstad var den første, der i videre Kredse slog til Lyd for Tanken, idet han udsendte en foreløbig Indbydelse angaaende et historisk Samfunds Oprettelse. Et Møde blev holdt, hvor Kongstad iøvrigt ikke tog Ordet — han var ikke Taler — og her blev Historisk Samfund stiftet. Kongstad sad en kortere Tid i Bestyrelsen, og han trykte Samfundets første Aarbog.

Kongstad er altsaa Frederiksborg Amts historiske Samfunds Hovedstifter; hans senere store Arbejde for Samfundet er tidligere omtalt.

I 1920 gav Kongstad sammen med Kunstnerne *Emil Krause* og *Albert Repholz* Stødet til Oprettelsen af *Selskabet for grafisk Kunst*, en Forening, der fik stor Tilslutning, og som har udsendt mange værdifulde Ting til sine Medlemmer. Kongstad var et Par Aar Medlem af Bestyrelsen.

Kongstad var af de Naturer, der tog sig Livet nær. En

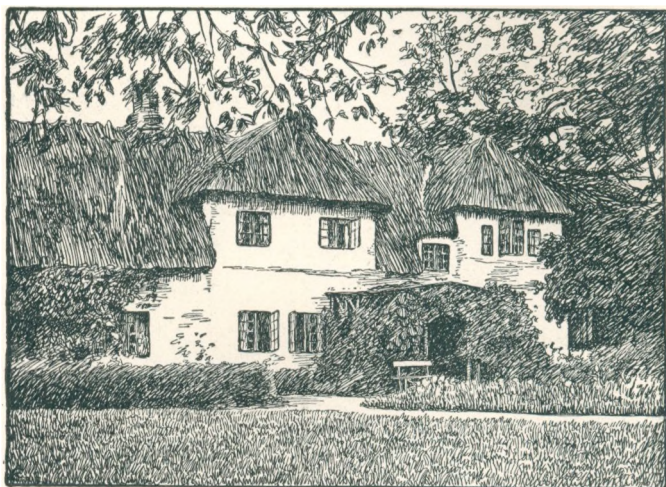
EJBY VANDMØLLE

Sentens som denne: „Verden er, som man tager den“ laa fjernt fra hans Natur. For ham var der vel megen Skønhed til i Verden, men tillige megen Smerte. Og den gik han ikke udenom. Han ejede ikke den Robusthed i Sjælen, der kan afvise den med et: Det kommer ikke mig ved! Tværtimod — alt kom ham ved. Efterkrigstidens Bankkatastrofer og store Uærlighed berørte ikke hans Fianser, men pinte i høj Grad hans Sjæl. En Begivenhed som Giftgaskatastrofen i Hamborg lagde sig som en Tyngde over Sindet i lange Tider. Var det den Slags, der var Kulturens Frugter, hvad vilde saa det hele føre til?

Kongstad havde en levende Følelse for Ret og Uret

og det ikke blot, naar det angik ham selv. Om en Medborger, der over for et andet Menneske havde begaaet en ansvarsløs Handling, udtalte han: „Jeg maa sige Dem — jeg tror ikke, jeg kan tage den Mand i Haanden mere.“

Men var han følsom over for Mørke, saa var han ogsaa taknemmelig over for Lys. Glæden over et kønt gammelt

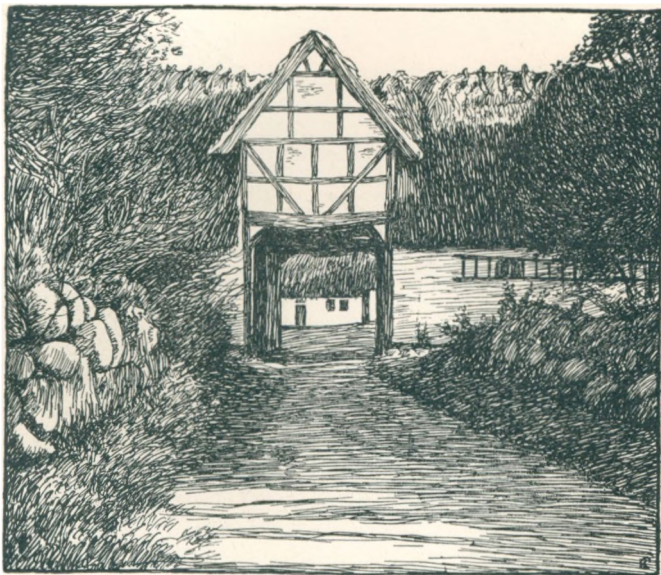

STENLØSE PRÆSTEGAARD

Hus eller et Stykke dansk Land kunde risle gennem hans Sind som en Bæk gennem en Eng. I nogle Aar fotograferede jeg en Del for at skaffe Billedstof til mine nordsjællandske Bøger. Engang viste jeg Kongstad et Fotografi af et Afbyggersted med nogle store Træer udenfor. Kongstad blev saa betaget af Stedets Skønhed, at han absolut maatte have det at se, og da han en Tid efter var bilende i Nærheden, kørte han om ad Landsbyen for at nyde det skønne Syn. Engang da han i Bil havde kørt Sjælland igennem for at overvære en Begravelse hos sin Familie paa Møen, var han ovenud begejstret over det, han havde set undervejs. „Aa Gud, Uhrskov, hvor kan vi være stolte

af vort Land!“ udbød han, da han kort efter fortalte om Turen.

Sky over for al mere officiel Hyldest var han rejst bort den Dag, han fyldte de tres. Men da han kom hjem, mødte han et Væld af Blomster, og de glædede ham

KØLSTRUP PRÆSTEGAARD

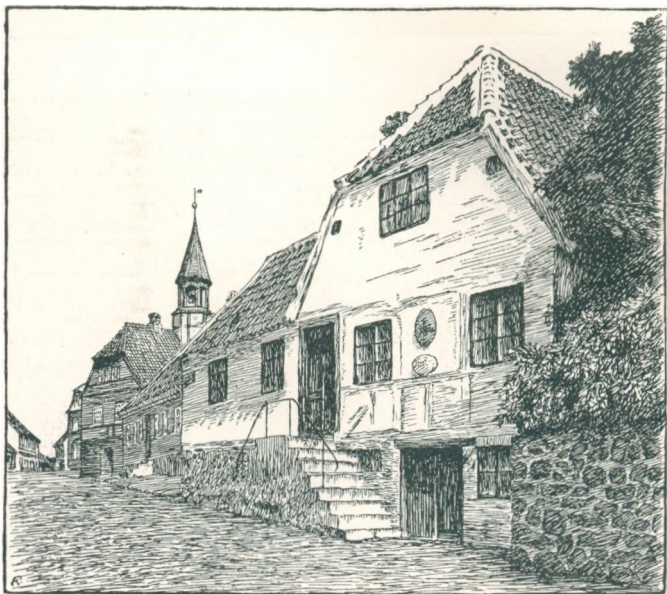
mere, end Giverne i Almindelighed ved af. Ved en saadan Lejlighed kunde han udbryde: „Der er alligevel mange gode Mennesker til.“

Trods hele sin mandige Holdning midt i denne ensomme Verden havde Kongstad i sit Hjerte en levende Trang til at møde Menneskers Kærlighed, og naar han fandt den, var han dybt taknemmelig derfor.

Han kunde nok være ømskindet over for Kritik, skønt han saa udmærket godt saa sin egen Begrænsning. „Hvem der kunde som han!“ kunde han udbryde, naar han be-

tragtede Lundbyes paa een Gang let henkastede og dog saa faste Tegninger.

Den Omstændighed, at Kongstad tegnede efter Fotografi, kunde til Tider gøre hans Tegninger lidt tørre, men

KONGSTADS SIDSTE TEGNING
Nedergade, Æbeltoft.

til andre Tider greb Emnet ham med den Glædens Regn og Solskin i Sjælen, som er al ægte Kunsts Ophav.

Definitionen af Haandværk og Kunst er meget forskellig. Nogle henregner Kongstads Virksomhed til Haandværket, andre er mere tilbøjelige til at udvide Kunstens Omraade til store Dele af det, man ellers kalder Haandværk. Men maaske kan begge Parter enes om at underskrive Henning Brøchners — som det forekommer mig saare træffende — Ord: „Kongstads Personlighed, som den fremtræder ved Behandling af hans samlede Produk-

tion, er et af de ejendommeligste Eksempler paa Haandværkeren og Kunstneren i samme Person. Han kan betragtes som en Anakronisme, for saa vidt som hans aabenlyse Kærlighed til hans Materiale og den Energi og Tilfredsstillelse, hvormed han overvinder Besværlighederne ved dets Forarbejdelse, ja, selve hans autodidaktiske Trang til Eksperimenteren er de gamle sydtyske Bog-

LARSLEJSTRÆDE MED PETRI KIRKEMUR

haandværkeres. Og han kan samtidig med Rette siges at være forud for sin Tid, idet han fuldt ud svarer til det Ideal, som en af vore dygtigste Arkitekter, P. V. J. Klint, tænkte sig, da han skrev: Skulde det saa hænde, om man ikke kunde afgøre, om en Mand var Kunstner eller Haandværker, eller om det viste sig, at Haandværkeren var blevet Kunstner eller Kunstneren Haandværker, saa er det et Tegn paa, at Tiden er inde, den, vi ventede saa længe.“¹⁴

I nogle „Betragtninger over dansk Boghaandværk“¹⁵ anfører Kongstad en Forlagsbogtrykkers latinske Motto: „Volo, ergo possum“ (Jeg vil, altsaa kan jeg), „Naar man har gjort sig bekendt med denne brutale Devise“ — skri-

ver Kongstad — da mindes man „med Vemod det tro-skyldige, beskedne Motto, som *Simon Bernstein* har sat paa sit Ex-Libris: „En ærlig Vilje er en tro Følgesvend paa Vejen til Maalet.“ —“

En ærlig Vilje havde ogsaa Kristian Kongstad.

Fra 1915 til 1929 boede Kongstad i Hillerød. For at være sit Arbejde paa Gyldendalske Forlag nærmere flyttede han i April 1929 til Holte, hvor Døden indhentede ham. Den 4. Juli blev han bisat i sin Hustrus Slægts Gravkapel i St. Petri Kirke.

Af de skønne Mindeord, H. G. Olrik skrev om sin af-døde Ven¹⁶, lyder Slutningen saaledes: „Indfødt Københavner, som han var, elskede han Provinsen, dens gamle Huse, dens høje Træer, det brede, sunde, fredelige Bondeland, al gammel Kultur — Nordsjælland frem for nogen anden Landsdel. For alt dette og for sin egen Personlighed har han paa det sandfærdigste gjort Rede i sin Kunst; med det ægtes Ret og Livskraft vil hans Gerning derfor blive bevaret og hædret af Eftertiden, som han selv vil være dybt savnet, saa længe der endnu lever nogen, der har kendt ham.“

NOTER

TEKSTEN

¹ De biografiske Oplysninger stammer dels fra mundtlige Meddelelser fra Kr. Kongstads Side, Meddelelser, jeg nedskrev paa Stedet, dels fra en selvbiografisk Afhandling i *Boktryckeri-Kalender* 1902—03, udgivet af Wald. Zachrisson, Gøteborg, suppleret med enkelte Oplysninger fra et af Kongstad efterladt Manuskript „Fortegnelse over Arbejder“, hvori ogsaa findes enkelte ganske korte biografiske Data. Citater uden anden Angivelse stammer fra *Boktryckeri-Kalender*. (Jfr. iøvrigt Mindeartikel af Anders Uhrskov i *Fynske Sagn*, 1929.)

² I *Bogvennen*, Aarbog for Bogkunst og Boghistorie 1929, udgivet af Foreningen for Boghaandværk ved Svend Dahl (Jespersen og Pios Forlag.)

³ Af trykte Fortegnelser over Kongstads Bogtryk findes der en i *Bogvennen*, 1917, og en i C. Volmer Nordlundes Afhandling i *Bogvennen*, 1929. Af disse gaar den første kun til 1917, og den sidste er hverken fuldstændig eller helt nøjagtig i det, der er anført. Den i nærværende Bog trykte Liste er bygget paa Grundlag af en Fortegnelse, Kongstad selv har udarbejdet, og som findes i hans efterladte Papirer, samt af *Dansk Bogfortegnelse*. I nogle Tilfælde opgiver de to Kilder Eksemplarantallet forskelligt, hvad der sandsynligvis kommer af, at *Dansk Bogfortegnelse* kun anfører det trykte Antal Salgseksemplarer, mens Kongstad regner Frieksemplarerne med. I nærværende Fortegnelse er Kongstads Angivelse fulgt. Af Titeler er medtaget den i alle tre Kongstad-Fortegnelser glemte *Aarbog for 1906*, udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund. Med denne Afvigelse er Kongstads egen Fortegnelse fulgt. Foruden de Bøger, Kongstad selv har trykt, er der 7, han har besørget trykt eller ført Tilsyn med.

⁴ C. Volmer Nordlunde: *Bogvennen*, 1929, Side 112.

⁵ *Bogen*, dens Historie, Fremstilling og Udbredelse. En Haandbog for Boghandlere og Bogvenner. Udgivet af Otto Andersen og Aleks. Frølund. Den danske Boghandler-Medhjælper Forening, København 1925.

⁶ Alle Citater i dette Afsnit er taget fra nævnte fire Afhandlinger i *Aarvog for Bogvenner*.

⁷ *Bogvennen* 10. Jan. 1917.

⁸ *Aarvog for Bogvenner*, 1920.

⁹ Kontorchef H. G. Olrik: Kristian Kongstad in memoriam. *Nationaltidende* 4. Juli 1929.

¹⁰ Otto Andersen: Kristian Kongstads Bogomslag, *Bogormen*, December 1928.

¹¹ *Politiken* 8. April 1927.

¹² A. B. i *Forskønnelsen* i Anledning af Kongstads 50 Aars Fødselsdag.

¹³ Se herom Holger Bernilds Artikel i *Nordsjællands Venstreblads* Jubilæumsnummer 31. Marts 1930.

¹⁴ Henning Brøchner i *Nordisk Boktryckarekonst*. Her efter *Nationaltidende* i Anledning af Kongstads 50 Aars Fødselsdag 9. April 1917.

¹⁵ *Aarvog for Bogvenner* 1918.

¹⁶ *Nationaltidende* 4. Juli 1929.

BILLEDERNE

Bistader, Titelbladet, findes i Anders Uhrskov: „Nordsjællandsk Folkemuseum, Det gamle Husmandssted“, udg. af Nordsjællandsk Museumsforening, 1925.

Kr. Kongstad i sin Have, S. 7, Amatørfot. af Anders Uhrskov.

Brunsnæs, Sundeved, S. 9, „Frederiksborg Højskoles Elevforenings Aarskrift“, 1921.

Helene Grav, S. 10, Uhrskov: „Nordsjællandsk Folkeliv“ I—V. 1921—24.

Sct. Petri Kirkes Taarn, S. 13, *Regensgaarden*, S. 15, *Sjællandsporten i Kastellet*, S. 17, „København“, udg. af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, 1914.

Klaus Nars Holm, S. 21, *Klokkerens Hus i Vinderød*, S. 23, „Nordsjællandsk Folkeliv“.

Det gamle Posthus i Frederiksværk, S. 25, Carl Christensen „Frederiksværk“, udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund, 1926.

Kongstad trykker, S. 27, Fotografi, tilhører H. G. Olrik.

Kronborg, S. 28, „Nordsjællandsk Folkeliv“.

Middelalderlig Gavl, S. 29, *Gaard med Svalegang*, S. 31, Kongstad: „Helsingør“, 1922, Gyldendal.

Gaardinterior, S. 33, „Fra det gamle Helsingør“, udg. af Historisk Samfund 1924 og Kongstad: „Den gamle Købstad“, 1926, Gyldendal.

Snekkersten, S. 36, „Nordsjællandsk Folkeliv“.

Selvportræt, Træsnit, S. 39, „Bogvennen“, 1917.

Gørlose Kirke, S. 40, *Strø Kirkelade*, S. 41, *Gurre Ruin*, S. 42. *Christian den Fjerdes Sten*, S. 43, *Indelukket*, *Hillerød*, „*Nordejællandsk Folkeliv*“.

Byskriverstræde, S. 45, *Amtmandsflejen*, S. 47, „*Hillerød By*“, udg. af *Historisk Samfund*, 1925.

S-Broen, S. 48, *Den indre Slotsgaard*, S. 49, „*Aarskrift*“, 1925.

Esbønderup Præstegaard, S. 50, *Ullerødgaard*, S. 51, *Stue i Frerslev*, S. 52—53, „*Nordejællandsk Folkeliv*“.

Magdalene Kollegiet i Oxford, S. 55, „*Aarskrift*“, 1923.

Mads Hansen, S. 56, *Mads Hansens „Udvalgte Digte og ny“*, udg. af *Ejnar Skovrup*, 1923.

Jakob Knudsen, S. 57, *Jakob Knudsen: „Stavnsbaandets Løsning“*, udg. af *C. Nordlundes Bogtrykkeri (Oswald Terkelsen)*, 1928.

Den gamle Borgmestergaard i Aarhus, S. 58, „*Den gamle Borgmestergaard i Aarhus 1909—19*“.

Krambod, Roskilde, S. 59, *Den mørke Gang, Aalborg*, S. 61, *Bagerbod, Ribe*, S. 63, „*Den gamle Købstad*“, 1926.

Egeskov, S. 67, *Vester Skerninge Kro*, S. 68, *Ejby Vandmølle*, S. 69, *Stenløse Præstegaard*, S. 70, *Kølstrup Præstegaard*, S. 71, *Uhrskov: „Fynske Sagn“*, 1929.

Nedergade, Æbeltoft, S. 72, *Kongstad: „Den gamle Købstad“*, *Ny Samling*, 1929, *Gyldendal*.

Larslejstræde med Petri Kirke, S. 73, „*København*“.

Tofte Kilde, S. 74, „*Nordejællandsk Folkeliv*“.

Alle Initialer er tegnet af *Kr. Kongstad*.

INDHOLD

	Side
INDLEDNING	9
DEN UNGE KUNSTNER	11
BOGTRYKKER	22
SKRIBENT	37
TEGNER	44
PERSONLIGHED	65
NOTER	75

BILLEDER

	Side
Bistader, Nordsjællandsk Folkemuseum	5
Kr. Kongstad, Fotografi	7
Brunsnæs, Sundeved	9
Helene Grav	10
Sct. Petri Kirkes Taarn	13
Regensgaarden	15
Sjællandsporten i Kastellet	17
Klaus Nars Holm	21
Klokkerens Hus i Vinderød	23
Det gamle Posthus i Frederiksværk	25
Kongstad trykker, Fotografi	27
Kronborg	28
Middelalderlig Gavli i Helsingør	29
Gaard med Svalegang, Helsingør	31
Gaardinteriør, Helsingør	33
Snekkersten	36
Selvportræt, Træsnit	39
Gørløse Kirke	40
Strø Kirkelade	41
Gurre Ruin	42
Christian den Fjerdes Sten	43
Byskriverstræde, Hillerød	45

Fra Frederiksborg Slot, Amtmandsfløjen	47
" " " S-Broen	48
" " " den indre Slotsgaard	49
Esbønderup Præstegaard	50
Ullerødgaard	51
Stue i Frerslev, venstre Side	52
" " " højre Side	53
Magdalene Kollegiet i Oxford	55
Mads Hansen	56
Jakob Knudsen	57
Den gamle Borgmestergaard i Aarhus	58
Krambod, Roskilde	59
Den mørke Gang, Aalborg	61
Bagerbod, Ribe	63
Egeskov	67
Vester Skerninge Kro	68
Ejby Vandmølle	69
Stenløse Præstegaard	70
Kølstrup Præstegaard	71
Nedergade, Æbeltoft	72
Larslejrstræde med Petri Kirkemur	73
Tofte Kilde	74

